

LATVIJAS UNIVERSITĀTE
PEDAGOĢIJAS, PSIHOĻOĢIJAS UN MĀKSLAS FAKULTĀTE
SKOLOTĀJU IZGLĪTĪBAS NODAĻA

IEPAZĪŠANĀS AR FORMU PĀRVĒRTĪBĀM SALVADORA DALĪ GLEZniecībā
VIZUĀLĀS MĀKSLAS STUNDĀS 7. KLASĒ

Diplomdarbs

Autors: **Maija Ņikitina**

Stud. apl. nr. **mn06001**

Darba vadītājs: mākslas maģistre **Ingrīda Irbe**

RĪGA 2010

SATURS

Anotācija	3
Annotation.....	4
Ievads.....	5
1. Formu deformācija sirreālismā	8
1.1. Forma kā mākslas izteiksmes līdzeklis.....	8
1.2. Sirreālisma jēdziens un rašanās faktori.....	12
2. Salvadora Dalī glezniecības analīze laikposmā no 1934. līdz 1939.g.....	15
3. Pusaudžu vecumposma raksturojums.....	21
4. Uzdevumu kopa.....	26
4.1. Uzdevumu kopas izstrāde.....	26
4.2. Vērtēšanas kritēriji.....	35
4.3. Stundu plānojumi	37
4.4. Uzdevumu kopas aprobācija un skolēnu radošo darbu analīze	41
Secinājumi.....	49
Nobeigums	50
Izmantotās literatūras un avotu saraksts	52
Pielikumi	55
1. Pielikums. Salvadora Dalī gleznas	56
2. Pielikums. Intervija ar prakses vadītāju Rīgas 74.vidusskolā	71
3. Pielikums. Uzdevumu kopas tabula.....	73
4. Pielikums. Spēles „Dārgais līķis” noteikumi	79
5. Pielikums. Autores veidotie uzdevumu piemēri	82
6. Pielikums. Skolēnu darbi	91
7. Pielikums. Skolēnu darbu vērtēšanas tabulas	106

Anotācija

Autores diplomdarba tēma ir „Iepazīšanās ar formu pārvērtībām Salvadora Dalī glezniecībā vizuālās mākslas stundās 7. klasē.” Diplomdarbā tiek apskatīta forma, kā galvenais sirreālisma mākslas virziena izteiksmes līdzeklis divdimensiju darbos. Autore vēlas izpētīt formu pārvērtības S.Dalī glezniecībā un to izmantošanas iespējas vizuālās mākslas stundās.

Diplomdarba teorētiskā daļa iedalīta trijās daļās, kurās autore izpēta sirreālisma virziena rašanās priekšnosacījumus, atklāj dažādus deformēšanas veidus, kurus izmantoja šī virziena pārstāvji, izpēta spāņu mākslinieka S. Dalī glezniecību laika posmā no 1934. līdz 1939. gadam, un apskata pusaudžu vecumposma īpatnības.

Balstoties uz Vizuālās mākslas mācību programmu 1.-9. klasei, autore izstrādāja uzdevumu kopu ar 4 uzdevumiem, kura tika aprobēta Rīgas 74. vidusskolas 7. klasē. Prakses rezultāti apkopoti diplomdarba ceturtajā nodaļā. Pielikumā ievietotas S.Dalī gleznu reprodukcijas, diplomdarba autores veidotie uzskates materiāli, skolēnu darbu reprodukcijas, uzdevumu kopas un vērtēšanas tabulas.

Annotation

The topic of the author's graduation paper is "The familiarization with the form transformation in the paintings of Salvador Dali to the 7th grade visual art class students". In this paper the form is viewed as the two dimensional works' main means of expression. The author wishes to study the form transformation in the paintings of Salvador Dali and the possibilities to use it in the visual art lessons.

The theoretical part of the work is divided into three parts, where the author studies the precondition of the origin of surrealism, reveals the different ways of form deformation used by the representatives of this art movement, studies the paintings of the Spanish artist Salvador Dali in the period from 1934 to 1939 year, and examines the special features of adolescence.

Relying on the visual arts program grades 1 through 9, the author has developed a four part exercise set that has been administered to the 7th grade students of the Riga Secondary school Nr 74. The results of this practice are summarized in the fourth part of the paper. The reproductions of S. Dali paintings, visual materials developed by author, reproductions of students' works, exercise set and evaluation tables can be found in the appendix.

Ievads

Jaundzimušais iepazīstoties ar pasauli, iegaumē konkrētiem priekšmetiem piemītošās raksturīgās īpašības, kas tupmāk ļauj salīdzināt, šķirot, atlasīt un sistematizēt apkārtējās vides objektus. Mēs reaģējam uz sev līdzīgiem vai pazīstamiem objektiem apkārtējā pasaulē.

Cilvēki ir pieraduši atpazīt šīs konkrēto objektu raksturīgās īpašības apkārtējā vidē. Jebkura novirze no ierastā, izsauc neizpratni, izbrīnu, nepatiku, pat noraidījumu. Taču šīs novirzes 20. gs. sākumā spēja kļūt par iedvesmu radošiem cilvēkiem, kuri dibināja jaunus mākslas virzienus.

Sirreālisms, kā neviens cits mākslas virziens spēj maksimāli interesanti, radoši, daudzpusīgi un plaši pastāstīt par formu spēju mainīties, parvērsties, dažādi ietekmēt skatītāju un pavērt iespējas savādākā veidā uztvert apkārtējo pasauli. Sirreālisms atklāj iespējas spēlēt un eksperimentēt. Un pats galvenais – šie jaunradītie objekti tiek attēloti maksimāli reālistiski, lai skatītājs noticētu, ka tie patiešām varētu eksistēt reālajā dzīvē.

Sirreālisma būtība ir zemapziņas radīto, nesakarīgo domu, sapņu un fantāziju attēlošana, taču kaut cik savāds mums neliktos sirreālistisks mākslas darbs, viņš vienmēr nesīs kādu informāciju, ideju. Vienmēr būs kāds pamats, asociatīvs atspere punkts, nejaušs iedvesmas avots, kurš dos māksliniekam-sirreālistam ideju. Dažreiz šī ideja var rasties arī pēc darba pabeigšanas, atšifrējot zemapziņas piedāvātos tēlus. Mākslinieki var piedāvāt skatītājiem pašiem meklēt skaidrojumu attēlam un katram tas būs atšķirīgs. Zemapziņa pati diktē sirreālistiem mākslas darba saturu. Šis neparastais mākslas darbs var kļūt par jaunu ideju un radošo darbu iedvesmas avotu.

Pēc autores domām, vislabāk formas raksturu un daudzveidību atklājis 20.gs. spāņu mākslinieks Salvadors Dalī. Savās pārdrošās un pārdabiskās domās viņš pārspēja pašu sirreālisma dibinātāju Andrē Bretonu. S. Dalī bija izpratis un izjutis sirreālisma būtību tik dziļi, kā neviens cits šī mākslas virziena pārstāvis. Pats S. Dalī teica: „Es biju tik apzinīgs sirreālisma students, ka ātri vien kļuvu par vienīgo „autentisko sirreālistu”. Pat tik izteiktu, ka beigu beigās mani izraidīja no grupas, jo es biju pārmēru sirreālistisks.” (3,15.lpp.) Kā labs aktieris iedzīvojoties savā tēlā, sāk pamazām neatšķirt, kur sākas viņa spēlētais cilvēks, un kur sākas viņš pats, tā arī S. Dalī ilgu gadu trenējoties domāt savādāk nekā citi, ar laiku vairs nespēja domāt citādi. Vai tas bija labi vai slikti pašam māksliniekam, to mēs neuzzināsim, bet tas, ka viņa piemērs deva zinātniekiem vērtīgu vielu cilvēku uztveres īpatnību izpētei un paplašināja radošo darbu veidošanas iespējas, ir neapstrīdams fakts.

Autore uzskata, ka Vizuālās mākslas mācību programmā 1.-9. klasei sirreālismam tiek atvēlēts parāk maz laika, lai iepazīstinātu skolēnus ar tik vērtīgu, plašu un ar radošām idejām bagātu tēmu. Bērni ir īpaši jūtīgi pret fantāzijas izpausmēm. Viņi tic pasakām, sapņiem, jebkurām neparastām parādībām. Jo pārliecinošāk ir pasniegta fantāzija, jo stiprāk bērni tai ticēs. Mākslas pedagogs Edvards Šprangers teica: „Kas mums liekas esam fantāzija, tam bērna acīs ir īstenības vērtība”. (9,29.lpp.) Sirreālisma tēma būtu arī lielisks pamats pusaudžu fantāzijas rosināšanai.

Kā rāda diplomdarba autores personiskā pieredze, skolotāji bieži izvēlās visvieglāko un visērtāko veidu, kā pasniegt sirreālisma tēmu skolā, piedāvājot skolēniem zīmēt savu sapni. Taču sapni var zīmēt jebkura mākslas virziena ietvaros – ekspresionisma, kubisma, romantisma un t.t. Tiek aizmirsts tas, ar kādu nolūku un kādā īpašā veidā savus darbus radīja sirreālisti. Kas padara viņu sapņu attēlojumu par sirreālistisku.

Autore vēlas noskaidrot, kā, pēc iespējas kvalitatīvāk, apskatīt plašo un daudzpusīgo sirreālisma tēmu 7. klasē. Autore meklēs veidus, kā sniegt skolēniem priekšstatus par sirreālistu domāšanas veidu, un dot iespēju praktiski izmēģināt radīt darbu šī mākslas virziena stilā, izmantojot formu kā galveno mākslas izteiksmes līdzekli.

Diplomdarba mērķis: Izpētīt formu pārvērtības S.Dalī glezniecībā un to izmantošanas iespējas vizuālās mākslas stundās 7. klasē.

Hipotēze: Iepazīstinot 7. klases skolēnus ar formu pārvērtībām izmantojot S. Dalī divdimensionālos mākslas darbus, skolēni tiks iepazīstināti ar jaunu un netradicionālu apkārtējās pasaules uztveres veidu, kurš paplašinās personības iespējas savu māksliniecisko ideju realizēšanā.

Uzdevumi:

- izpētīt sirreālisma mākslas virziena rašanās priekšnosacījumus un tā būtību.
- apskatīt formu kā galveno mākslas izteiksmes līdzekli sirreālisma mākslas virziena kontekstā;
- izpētīt formu pārvērtības sirreālisma mākslas virzienā S. Dalī glezniecībā;
- izstrādāt uzdevumu kopu;
- realizēt uzdevumu kopu;
- veikt pašvērtējumu;
- analizēt skolēnu radošos darbus.

Pētījuma bāze: Rīgas 74.vidusskola, 7.a klases 20 skolēni.

Pētīšanas metodes:

- Teorētiskās metodes: pedagoģiskā novērošana, skolēnu darbu analīze, literatūras izpēte.
- Empīriskās metodes: intervija.

Darba struktūra: Darbs sastāv no ievaddaļas, anotācijām latviešu un angļu valodā, četrām nodaļām, secinājumiem, nobeiguma, literatūras saraksta, septiņiem pielikumiem.

1. Formu deformācija sirreālismā

1.1. Forma kā mākslas izteiksmes līdzeklis

Runājot par formu, kā vienu no mākslas izteiksmes veidiem saistībā ar sirreālisma mākslas virzienu, it īpaši ar S. Dalī glezniecību, jāņem vērā tas, ka jāatšķir jēdzienus forma un apveids. Angļu valodā */shape/* – apveids vai kontūra. (31,1289.lpp.) Vārdam forma */form/* angļu valodā ir divas nozīmes – 1.) apveids; 2.) figūra vai ārējais veidols. (31,519.lpp.) Parasti, runājot par zīmējumiem vai gleznojumiem, tiek lietots jēdziens apveids, jo tam raksturīga divdimensionalitāte, savukārt, runājot par trīsdimensionāliem objektiem, lieto vārdu forma.

Mākslas skolotāja Vaiva Zirdziņa uzskata, ka: „Apveids ir piemērotākais vārds, ja vēlamies akcentēt nevis kāda īstenības objekta vai mākslas darba trīsdimensionālītāti, bet gan masas redzamās robežas, kontūras konfigurāciju vai divdimensiju makslā no plaknes ar mākslinieciskiem līdzekļiem izdalīta laukuma izskatu”. (14,20.lpp.)

Parasti trīsdimensionālus objektus raksturo masa, faktūra un apjoms. Bet par šiem kritērijiem var runāt arī saistībā ar S. Dalī formām divdimensionālos darbos. Pētot S. Dalī glezniecību, nevar lietot tikai jēdzienu apveids, jo objekti viņa gleznās deformējas, pārvēršas, transformējas, maina masu, apjomu, faktūru. Mainīties, deformēties un transformēties spēj tikai forma. S. Dalī gleznojot, mainīja objektu īpašības. Piemēram, ciets priekšmets kļuva par mīkstu, un šajā kontekstā nevar teikt, ka apveids kļuva mīksts, mīksta kļuva forma. Viņa ir tā, kas palīdz saprast, ka objekta īpašība mainījās. Apveids mainās, tiklīdz mainījās priekšmetu forma un būtība. Viņš ir tikai ārējs apvalks formai.

Forma divdimensionālā mākslas darbā var tikt veidota ar gaismēnas un ar perspektīvas palīdzību. „Gaismēna, kura tiek vienmērīgi sadalīta uz kāda priekšmeta virsmas, kalpo par pamatlīdzekli formas apjoma radīšanā. Atkarībā no gaismēnas sadalījuma, priekšmets var izskatīties plakanīgāks vai apjomīgāks.” (27,75.lpp.) S. Dalī glezniecībai raksturīgas maigas toņu pārejas, precīza gaismēnu ievērošana, apjomīgu priekšmetu reālistiska attēlošana.

Mākslas teorētiķis, krievu mākslinieks, grafiķis Nikolajs Volkovs, kurš pētījis telpiskumu un perspektīvas likumus glezniecībā, saka: „Gandrīz katrs līniju kopums plaknē, kurā ietilpst slīpumi un līknes, īpaši ritmiskā sistēma, sistēma ar paralēlām, kontrastainām līnijām, tiek uztverts kā dziļuma, trīsdimensionālas formas un kustības izteicējs”. Kā piemēru N. Volkovs min kāpņu būvēšanu uz plaknes. Viņš arī norāda, ka dziļuma rādītājs ir rakurss. (22,88.lpp.) Diplomdarba autore atzīmē, ka šo vārdu var saistīt tikai ar formas raksturošanu, jo apveidam nevar būt rakurss.

„Perspektīva ir sistēma, kuru izmantojot plaknē var attēlot (divās dimensijās) trīsdimensiju telpu. Tādas sistēmas ir vairākas.” (2,9.lpp.) Divas no tām tika izmantotas S. Dalī glezniecībā – lineārā¹ un gaisa² perspektīva. Lineārās perspektīvas pielietojumu var redzēt gleznās „Saulains galdiņš”, „Mejas Vestas seja (var tikt izmantota kā sirreālistu dzīvoklis)”, „Sieviete ar rožu galvu”.

Gaisa perspektīvu S.Dalī izmanto tādos darbos kā „Antropomorfā kumode ar atvilktņēm” un „Miegs”.

Diplomdarba autore, uzsverot vārda *forma* iederīgumu, piedāvā jēdziena *deformācija* skaidrojumu, kur tiek lietots tieši šis vārds, nevis vārds *apveids*:

Deformācija (latīņu *deformatio* – izkropļošana) – priekšmeta formas parveidošanās, novirze no dabiski izveidojušās vai pieņemtās normas. Mākslā – attēlojamo īstenības priekšmetu un parādību rakstura, formas, krāsas apzināta pārveidošana (pārspīlētā palielināšana, samazināšana vai citāda pārveidošana), lai panāktu lielāku izteiksmīgumu, estētiskas iedarbības spēku. (29,43.lpp.) Kā redzams, šajā pārskaitījumā netiek minēts apveids, kas pierāda, ka to nevar deformēt.

Šajā diplomdarbā tiks lietots jēdziens *forma* un runāts tieši par formu pārvērtībām, kuras palīdz realizēt savas idejas divdimensionālos mākslas darbos.

Mākslas skolotāja Zinta Kagaine raksta, ka cilvēki ir „pieraduši domāt, ka katram „kaut kam” piemīt tikai viena īstā un „pareizā” forma un ka katrai formai savukārt atbilst tikai viens īsts un pareizs „kaut kas”. Tā cilvēki liedz sev atklāsmes brīnumu. Forma ir tik pat daiļrunīga un dzīva kā krāsa.” (5,26.lpp.)

Līdz šim mākslā dominēja krāsa – viduslaikos katrai krāsai bija īpaša simboliska nozīme, 19.gs. beigās impresionisti veica revolūciju atklājot neparastu krāsas klāšanas tehniku, lai tā „atdzīvinātu” mākslas darbu. Bija tikai daži mākslinieki, kuri interesējās par formu spēlēm, piemēram, itāļu mākslinieks Džuzepe Arčimbolto³, kā arī Leonardo da Vinči, kuru interesēja visas apkārtējās pasaules parādības. Taču šie mākslinieki bija tikai izņēmumi.

19.gs. beigās - 20.gs. sākumā radošās personības apzināti sāka meklēt citus iedarbības veidus uz skatītāju. Radās jauni mākslas virzieni, kuri nolēma izmantot ne tikai krāsu, bet arī formu, lai pastiprinātu mākslas darba idejas iespaidu uz skatītājiem. Pie tādiem mākslas

¹ **Lineārā perspektīva** – perspektīva, kas balstīta uz lineāro konstrukciju. (2,30.lpp.)

² **Gaisa perspektīva** – tonalitātes, krāsas, faktūras kontrastu pakāpes, vizuālās izmaiņas atkarībā no objekta attāluma līdz skatītājam. (2,30.lpp.)

³ **Džuzepe Arčimbolto** (Giuseppe Arcimboldo) (1527 -1593) – itāļu mākslinieks, itāliešu manierisma gleznotājs, kurš gleznoja alegoriskus portretus, attēlojot dažādus augļus, dārzeņus, ziedus, zivis vai grāmatas portretējamās figūras formā. Arčimbolto ir arī konvencionāli darbi. Arčimbolto darbi ir viens no sirreālistu iedvesmas avotiem. (36)

veidiem pieskaitāmi – ekspresionisms, kubisms un sirreālisms. Katrs no šiem mākslas veidiem nodarbojās ar savu formu īpatnību izpēti. Ekspresionisti apzināti kropļoja cilvēka ķermeņa daļas, lai uzsvērtu kādu emociju, kubisti centās apskatīt objektus uzreiz no visām pusēm, bet sirreālisti bija tie, kuri 20.gs. sākumā, atklājot formu pārvērtību neierobežotās iespējas, sāka veikt atklājumus līdz ar katru šajā stilā radīto gleznu. Katra glezna kļuva par mācību līdzekli kolēģiem, kuri savukārt nevis kopēja redzēto, bet iedvesmojās no tā un atklāja jaunus radošās darbības virzienus. Jauns deformēšanas veids – jauns atklājums – jaunas iespējas realizēt līdz šim it kā neiespējamās idejas.

Estētikas vārdnīca skaidro, ka: „Visos mākslas veidos, žanros un virzienos deformācija netiek izmantota vienādi, tā ir atkarīga no mākslinieka daiļrades metodes un viņa uzdevumiem. Realistiskajā mākslā deformāciju izmanto, parāk nepārspīlējot lieluma, konfigurācijas, krāsas, formas pārmaiņas, tāpēc šo elementu savstarpējā sakara dabiskums necieš, bet tēlu izteiksmīgums pieaug.” (29,43.lpp.) Sirreālisti atklāja, ka var pārspīlēt gan lieluma konfigurācijas, gan formas pārmaiņas, un arī tad necietīs elementu savstarpējo sakaru dabiskums. Taču šie mākslinieki ievēroja ļoti svarīgu nosacījumu – visām savādām, jaunradītām formām jābūt ievietotām reālistiskajā vidē un pašām jāveido iespajds par iespēju pastāvēt reālajā dzīvē. Izpildes tehnikai bija jābūt precīzai un meistarīgai.

Izpētot vairāku sirreālisma autoru radītos mākslas darbus, var secināt, ka viņi izmēģināja visas iespējamās formu pārvērtības: formu vienkāršošanu, divu vai vairāku formu atsevišķo daļu sapludināšanu vienā kopējā satekpunktā, formu sadrumstalošanu, vienas formas pielāgošanu citai formai, vairāku formu apvienošanu vienā kopējā formā, mazāku formu sakārtošanu tādā veidā, lai veidotos viena liela forma, mazām formām paliekot nesaistītām savā starpā un t.t. Ideju spēlēm bija ļoti daudz. Katrs sirreālists centās atklāt savu veidu, kā izmantot formas īpašības.

Taču šādas spēles prasa noteiktas iemaņas, īpašu uztveri un domāšanu.

Z.Kagaine piedāvā attīstīt formas izjūtu ar formu tēlainās apgūšanas uzdevumu palīdzību, kā arī skaidro, ko šī izjūta dos. Tā ļaus:

- vienu un to pašu formu aplūkot dažādā skatījumā;
- vienkāršot formas, sajūst formas „mugurkaulu”, kas attīstīs prasmi novest formas līdz viennozīmīgai skaidrībai;
- sajūst formu attiecības, vienlaikus saskatīt gan formu veidoto kopumu, gan katru atsevišķo šajā kopumā ietilpstošo formu, pāriet no kopējā uz atsevišķo un atpakaļ;
- pētīt formu mijiedarbību, radīt jaunus iedarbības akcentus;
- saskatīt formās un to attiecībās daudzveidīgas un interesantas sakarības.

Formas attīstības izjūta notiek secīgi. Vispirms notiek brīva darbošanās ar jau esošām formām, tad notiek jaunu formu radīšana un visbeidzot nonākšana līdz formai-tēlam, kurš ietver autora ideju. (5,27.lpp.)

Parasti formu transformācijas tiek skaidrotas ar nepieciešamību efektīvāk pasniegt savu ideju, jo forma ir viena no mākslas izteiksmes veidiem. Formu transformācijas padara mākslinieka ideju pārsteidzošāku, dažreiz šokējošu, bet nepārprotami atstāj lielāku iespaidu. Pirmie iespaidošanas mēģinājumi ar formu deformācijām radās ekspresionisma mākslas virziena ietvaros, turpinājās kubisma un sirreālisma mākslas virzienos.

Tātad, var secināt, ka runājot par sirreālisma mākslas virziena divdimensionālajiem darbiem, jālieto vārds *forma*, jo tas norāda uz šī virziena galveno radošās darbības instrumentu, kurš aktīvi tiek izmantots grafikā un glezniecībā, kā arī kļūst par nozīmīgu iedarbības līdzekli uz skatītāju.

1.2. Sirreālisma jēdziens un rašanās faktori

Sirreālisms (fr. – *surrealisme*) – viens no modernisma virzieniem 20. gs. literatūrā un mākslā. Sirreālisms attīstījies no dadaisma⁴, un par oficiālu sirreālisma dibināšanas laiku var uzskatīt 1924.g. beigas, kad franču rakstnieks, dadaistu žurnāla „Literatūra” (fr. – „*Le Journal litteraire*”) redaktors Andrē Bretons publicēja „Sirreālisma manifestu”, kurā akcentēja domu, ka māksliniekam iedvesma jāsmēlas zemapziņas domās un vīzijās. (26,57.lpp.)

A. Bretons deva savu skaidrojumu vārdam *sirreālisms*:

„Sirreālisms (lietv.) – psihiskais automātisms tīrākajā tā izpausmē, ar kura palīdzību mēs piedāvājam izteikt reālo domāšanas procesu mutiski vai jebkādā citā formā. Tā ir domas pierakstīšana, bez prāta kontroles un ārpus jebkādiem estētikas un morāles apsvērumu principiem.” (26,59.lpp.)

Sirreālistiem bija arī sava grupa, kura apvienoja gan literātus, gan māksliniekus, gan teātra un kino mākslas pārstāvjus. Grupa bija internacionāla un dažādos gados vienoja tādus slavenus sirreālistus, kā dzejniekus - Polu Eluāru, Tristanu Carā, Renē Krevēlu, kino režisoru Luisu Bunjuēlu, māksliniekus - Renē Magritu, Maksu Ernstu, Salvadoru Dalī, Īvu Tangī, Huānu Miro, Man Reju, Andrē Massonu, Roberto Mattu un daudzus citus.

Bija arī sirreālisma piekritēji, kuri dažādu iemeslu dēļ nebija saistīti ar šo apvienību. Piemēram, Meksikas slavenākā māksliniece Frīda Kalo. Viņa attīstīja savas mākslinieciskās spējas savrup. Eiropas sirreālisti viņu pieņēma un apbrīvoja, taču viņa pati uzskatīja sirreālisma mākslas virzienu par eiropeizētu, aizgūtu no citu tautu kultūrām. F. Kalo uzskatīja sevi par Meksikas maģiskā reālisma pārstāvi, kaut arī piedalījās Starptautiskajā sirreālistu izstādē 1940. gadā Mehiko, kur izstādīja savu pirmo lielo audeklu – „Divas Frīdas” (1939). (26,84.lpp.)

Sirreālisti par savu *Credo* izvēlējās Grāfa Lotreamona⁵ 1870. gadā „Maldorora dziesmās” noformulēto frāzi: „Skaists kā nejauša lietussarga satikšanās ar šujmašīnu uz sekcijas galda”.

Nejaušība valdīja gan sirreālistu tekstos, gan gleznās. Viens no svarīgākajiem iedvesmas un domu rosināšanas līdzekļiem bija spēle „Dārgais līķis”, kura tika izveidota

⁴ **Dadaisms** – mākslas virziens, kurš attīstījās Pirmā pasaules kara laikā. Dadaisti protestēja pret tradicionālajām mākslas vērtībām, veidojot bezjēdzīgas, jaunas “mākslas” formas dēvētas par antimākslu, ieskaitot fotomontāžu, kolāžas un uzskatāmi bezjēdzīgus dzejoļus. (11,92.lpp.)

⁵ **Isidors Dikoss jeb grāfs Lotreamons** – 19.gs. franču dzejnieks-simbolists. Kļuva slavens ar „Maldorora dziesmām”(fr. *Les Chants de Maldoror*, 1869). Tas ir savāds, izaicinošs darbs, kurā dzeja mijas ar ritmisko prozu, kura attēlo nereālo, dēmonu apdzīvoto pasauli. Galvenam varonim raksturīgs nihilisms un melnais humors. (35)

1925. gadā. (26,64.lpp.) Šī spēle ir aktuāla arī mūsdienās. Tās noteikumi tiek dažādi pilnveidoti un pārveidoti, taču spēles mērķis un būtība paliek nemainīgi. „Tā ir spēle, kuras dalībnieki cits citam nodod lapiņu, kurā katrs uzraksta kādu teikuma vārdu, nezinot citus. Iepriekš doti ir vienīgi tradicionālie teikuma locekļi (teikuma priekšmets, izteicējs, papildinātājs). Spēle ieguva nosaukumu no pirmā izveidotā teikuma: „Dārgs liķis dzers jaunu vīnu”. Šis princips tika pārņemts uz zīmējumu ar analogisko nosaukumu „*The Exquisite Corpse*” (4.1.att.), kur viens dalībnieks zīmēja galvu, cits torsu un t.t.” (6,141.lpp.) Zīmējums tika radīts 1933. gadā un tās autori-spēles dalībnieki bija Andrē Bretons, Tristāns Carā, Valentīns Hjugo un Konrāds Knutsens. (26,64.lpp.)

Sirreālisma virziens ir cieši saistīts ar psihoanalītiķa Zigmunda Freida⁶ teoriju par neapzināto seksualitāti, kura vada katra cilvēka dzīvi no dzimšanas brīža līdz nāvei. Pēc Z. Freida teorijas, katra cilvēka darbība var būt skaidrojama ar neapzināto seksuālo vēlmju apmierināšanas vajadzību. Sirreālisti veicināja sevī šo neapzināto domu plūsmu, atbrīvojās no vispārpieņemtajām normām, uzskatīja sevi par atbrīvotiem cilvēkiem. Sirreālistu darbi gan literatūrā, gan mākslas darbos ir papildīti ar seksualitātes simboliem, kurus dažreiz skatītājam vai lasītājam jāmeklē, bet dažreiz tie šokē ar izaicinošo izrādīšanos. Sirreālisti bieži savos darbos izmantoja nāves tēmu. S. Dalī brīvi attēloja cilvēka izdalījumus, ar ko šokēja arī pašus sirreālisma grupas dalībniekus, kuri uzskatīja sevi par atbrīvotiem māksliniekiem. (20,55.lpp.)

Sirreālisti balstījās uz teoriju par automātismu. „Automātismam, kas izpaužas kā tieša asociāciju plūsma, jāklūst par prāta pastāvēšanas procesu vai stāvokli, pie kura kontrole un motivācija ir apzināti nozaudēti ar mērķi nodrošināt „reālo” domāšanas procesu. Lielākā daļa sirreālisma mākslas virziena pētnieku uzskata „tīro psihisko automātismu” par vienīgo sirreālisma pamatprincipu.” (26,62.lpp.). Taču diplomdarba autore tam nepiekrīt.

Sirreālisms attīstījās divos virzienos. Pirmais ir abstraktais sirreālisms, kuru pārstāvēja H. Miro, A. Massons un R. Matta. Tas balstījās uz jau pieminēto teoriju par tīro automātismu, kura rezultātā radās abstraktie tēli. Tas nozīmē, ka skatītājam bija grūti noteikt, kas tie bija par tēliem, taču izpildes tehnika padarīja tos reālistiskus.

Otru virzienu pārstāvēja S. Dalī, Ī. Tangī un R. Magrits. Šim sirreālisma virzienam raksturīgas rūpīgi izzīmētās detaļas. Atpazīstamas dabas ainas un reālie objekti tika izkropļoti un savienoti fantastiskos tēlos, kuri var pastāvēt tikai sapņos. Šī virziena pārstāvji balstījās uz zemapziņu un tās radīto objektu attēlošanu. (15,315.lpp.) Autore uzskata, ka šis sirreālisma virziens ļauj mērķtiecīgāk pasniegt kādu ideju skatītājiem. Radītie tēli ir nejauši, bet

⁶ **Zigmunds Freids** (1856-1939) – austriešu psihologs, ārsts, psihoanalīzes pamatlicējs. Slavenākais darbs ir 1900.gadā izdotā grāmata „Sapņu tulkotājs”.(6,87.lpp.)

salīdzinājumā ar abstraktā sirreālisma tēliem, satura ziņā pilnīgāki, tajos ir vieglāk atšifrēt idejas, skaidrot simbolus.

Sirreālisms ir pirmais mākslas virziens, kurš cieši saistīts ar zinātniskiem pētījumiem par smadzeņu darbību. Šis virziens ir mēģinājums ilustrēt cilvēka domas, murgus, sapņus. Līdz ar zinātnieku atklājumiem cilvēka prāta, uztveres un psihi pētījumos, mākslinieki nolēma uzskatāmi izskaidrot skatītājiem, kas notiek cilvēka prātā. Autore, apskatot R. Magrita, M. Ernsta, H. Miro un citu sirreālistu gleznas, secina, ka tika gleznoti cilvēku uzmanības treniņattēli, atklātas cilvēku uztveres plašās iespējas, gleznojot optiskās ilūzijas. Autore nonāca pie secinājuma, ka mākslinieki nolēma pamēģināt ilustrēt arī pašu domu maiņas procesu. Un šajā ilustrēšanā viņiem ļoti palīdzēja formu deformēšana.

Lūk, ko saka par sirreālistiem un S. Dalī mākslas zinātnieks, profesors Ernsts Hanss Jozefs Gombrihs: „20. gs. mākslinieki nav bijuši ar mieru vienkārši attēlot to, ko it kā redz. Tā tas notiek tādēļ, ka viņi pārāk labi apzinās, kādas problēmas slēpjas šai prasībā. Viņi zina, ka mākslinieks, kurš vēlas attēlot kaut ko reālu vai izdomātu, nevis ar atvērtām acīm vispirms raugās sev apkārt, bet ķeras pie vajadzīgā tēla būvēšanas no izvēlētajām krāsām un formām. Mēs bieži aizmirstam šo vienkāršo patiesību, jo agrāk lielajā vairumā gleznu katrai krāsai un formai parasti bija tikai viena nozīme: ar brūnās krāsas vilcieniem zīmēja koku stumbrus, ar zaļiem punktiņiem – lapotni. Toties Dalī paņēmiens – ļaut, lai katra forma vienlaikus pārstāv vairākas lietas – var pievērst mūsu uzmanību krāsu un formu potenciālajai daudznozīmībai, līdzīgi kā veikla vārdu spēle bagātina mūsu priekšstatus par vārdiem un to nozīmēm.” (16,594.lpp.) Autore uzskata, ka krāsa sirreālistu mākslas darbos ir tikai palīg līdzeklis, kurš pastiprina iedarbības efektu uz skatītāju.

Autore, pētot literatūru, saskārās ar sekojošu problēmu – nebija pieejama informācija par kompozīcijas principiem, netika raksturots gleznu kolorīts, reti tika pieminētas tehnikas, kurās strādāja sirreālisti. Arī par formu deformāciju nav daudz informācijas. Mākslas zinātnieki galveno uzsvaru liek uz gleznu saturu, ideju un šo ideju tapšanas iemesliem, iedvesmas avotiem. Bet autore, uzskatot formu par sirreālistu galveno izteiksmes līdzekli, izvirza domu, ka šim aspektam jāpievērš lielāka uzmanība. Svarīga ne tikai neparastā ideja, bet arī līdzekļi, ar kuru palīdzību tā tiek realizēta dzīvē. Lai īstenotu idejas, sirreālisti nolēma salauzt ierastos reālās pasaules objektu attēlošanas principus.

Tātad, var secināt, ka sirreālisti balstījās uz nejaušo tēlu brīvo attēlošanu. Ka pastāv divi sirreālisma mākslas virziena attīstības ceļi: abstraktais sirreālisms un sirreālisms, kas balstās uz zemapziņas izmantošanu. Šajā darbā autore pievērsīsies otram attīstības ceļam. Lielāka uzmanība jāpievērš formu deformācijai, kā galvenam sirreālistu mākslas izteiksmes līdzeklim.

2. Salvadora Dalī glezniecības analīze laikposmā no 1934. līdz 1939.g.

„Atšķirība starp mani un sirreālistiem ir tāda, ka es esmu sirreālists”.

Salvadors Dalī (18,9.lpp.)

Lai iepazīstinātu skolēnus ar sirreālisma mākslas virzienu, par galveno tā pārstāvi autore izvēlējās spāņu mākslinieku S. Dalī. Šis mākslinieks, iepazīstoties ar sirreālismu, nolēma ne tikai pieņemt A. Bretona postulātus, bet arī iedziļināties un izskaidrot šī mākslas virziena būtību, centās apjēgt neapzināto tēlu rašanās iemeslus, sistematizēt tos. „Kamēr sirreālisma automatisms veidoja jaunu, citu realitāti, Dalī atklāja un sakārtoja šo realitāti, tādējādi sekmējot tās izpratni.” (12,32.lpp.)

S. Dalī paplašināja sirreālistu ideju par automatismu un sasaistīja to ar cilvēka zemapziņu un sapņiem. Uz gleznām tika pārnesti tēli no šiem sapņiem. Kā teica pats mākslinieks: ”Tīram pasīvam automatismam es pretstatīju domu, kas darbojās pēc manas paranoidāli kritiskās analīzes.” (3,17.lpp.)

Paranoidāli-kritiskās metodes atklājums pilnībā pieder S. Dalī. Tās būtība atklājas realitātes sistēmiski kļūdainas interpretācijas radīšanā. Ar šo metodi mākslinieks centās saglabāt sapni nomodam līdzīgā stāvoklī. (12,32.lpp.) Tā ir murgaino, sava starpā nesaistīto tēlu savienošana mākslas darbā zem vienas kopējas idejas, un dažreiz pat bez tās, lai skatītājs pats meklētu savu ideju redzētajā. Pats A. Bretons, neskatoties uz saspringtām attiecībām ar mākslinieku, atzinīgi teica: „Ar savu kritiskās paranojas metodi S. Dalī sniedza sirreālismam augstas kvalitātes instrumentu, ko nekavējoties varēja likt lietā daudzās nozarēs – glezniecībā, dzejā, mākslas vēsturē un reizēm pat jebkāda veida kritiskos skaidrojumos.” (12,33.lpp.) S. Dalī gāja tālāk nekā viņa domubiedri, konfliktēja ar tiem strīdoties par brīvības robežām, par morālo principu pārkāpšanu, līdz netika izslēgts no sirreālistu grupas 1934. gadā par to, ka atteicās nosodīt Ādolfa Hitlera politiku. (15,320.lpp.)

Par sava diplomdarba pamatu autore izvēlējās S. Dalī daiļrades periodu no 1934. līdz 1939. gadam, jo uzskata, ka šis laikposms vislabāk atklāj sirreālisma mākslas virziena būtību, kā arī sniedz visvairāk piemēru par formu pārvērtību iespējām vizuālajā mākslā.

S. Dalī šajā periodā radīja savas slavenākās, sarežģītās un ģeniālās gleznas-rēbusus, demonstrējot pārējiem māksliniekiem līdz šim neatklātās un neierobežotās iespējas spēlēs ar formām. S. Dalī jau jaunībā atklāja, ka lieta var būt ne tikai tas, kas viņa ir, bet tā var glabāt sevī slēpto saturu. Par vienu no sirreālistu iedvesmas avotu, saistībā ar formu deformēšanas

iespējām, kļuva kino industrija. Tikko iestājoties sirreālistu apvienībā, S. Dalī sadarbībā ar L. Bunjuēlu 1929. gadā uzņēma sirreālistisko filmu „Andalūzijas suns”. S. Dalī iespaidojās no montāžas un specefektu tehniskām iespējām dubultot un četrkāršot objektus, likt tēliem izgaist, saplūst, transformēties. (15,318.lpp.) Šīs formu deformāciju iespējas deva māksliniekam idejas gleznu radīšanā.

Lūk, ko saka pats mākslinieks: „Manu bezgalīgo un mokošo sapņojumu plūsmā, manas acis nenogurdināmi sekotu neskaidrām lokano siluetu neregularitātēm, un es redzētu, kā no šī haosa, kurš ir besformīgs kā mākonis, rodas progresējoši koncentrēti tēli, kuri apveltīti ar detalizētu un precīzu reālistiskumu.” S. Dalī specifiski sasaista „kopējo tēlu dubultās nozīmes” atpazīšanu un formulēšanu ar paranoiskās domāšanas spēju interpretēt realitāti izmantojot irracionālās asociācijas. (19,76.lpp.) Skatītājiem tiek atklāta lietu daudznozīmība. Saistībā ar citām lietām, tās iegūst jaunu formu un saturu. Tas bija apvērsums cilvēku uztverē, sākās spēles ar prātu. Tika atklāts jauns veids, kā vērot apkārtējo pasauli.

Autore, sastopoties ar informācijas trūkumu par S. Dalī glezniecības tehnikas raksturojumu, sniedz savu spāņu mākslinieka gleznu analīzi.

Laikposmā no 1934. līdz 1939. gadam, S. Dalī strādā ar eļļas krasām uz audekla vai koka. S. Dalī glezniecībai šajā periodā raksturīgs krāsu košums, līniju mīkstums un lokanums, izteiktas telpiskuma sajūtas radīšana, detalizēta objektu attēlošana ar mērķi maksimāli tuvināt tos realitātei, kā arī uzsvērt objektu īpašību mainīšanos. S. Dalī izmanto melno krāsu vienā gadījumā, lai uzsvērtu, sapņiem raksturīgo spilgtumu, pastiprinot silti-vēso un tumši-gaišo toņu kontrastus, tādējādi padarot tēlus košākus. Otrā gadījumā, ļaujot tumšiem laukumiem dominēt un aizpildīt laukumus, lai radītu murgiem raksturīgo drūmo atmosfēru. S. Dalī veidoja maigas krāsu pārejas. Parasti, pamata – grīdas vai zemes gleznošanai S. Dalī izvēlējās dabiskās krāsas – brūnos, dzeltenos toņus. Debesis vienmēr attēlotas vesos toņos – tumši zils, violets, gaiši zils vai zaļš. Tas var būt izskaidrots ar mākslinieka vēlēšanos ievietot savus fantastiskos tēlus reālajā vidē.

Dalī ainavas ir tuksnešainas, ar kalnu grēdām tālajā plānā, dažreiz paradās vientuļš cipreses koks. Mākslinieks iedvesmojās no Spānijas provinces Katalonijas un savas dzimtās pilsētas Figerasas ainavām. „Jūrai sitoties pret klinšaino krastu, gadsimtu gaitā erozijas rezultātā radušies īpatnēji klinšu veidojumi, kuros iespējams saskatīt sejas un dažādu dzīvnieku atveidus. Šī ainava bijusi mākslinieka iedvesmas avots visa viņa mūža garumā.” (12,10.lpp.)

Laikposmā no 1934. līdz 1939. gadam, S. Dalī atrada sev tuvāko un pieņemamāko gleznošanas manieri. Pēc mākslas vēsturnieka un pedagoga Hjorvardura Harvarda Arnasona

vārdiem, S. Dalī izgudroja precīzi detalizētu tehniku un izmantoja nepatīkamas, nesaskanīgas, bet mirdzošas krāsas. Viņa precīzās „viltus redzējuma” (fr. *trompe l’oeil*) tehnikas mērķis bija padarīt viņa sapņu pasauli asāku un reālāku, nekā tas ir dabā. No banāliem objektiem S. Dalī aizsāka metamorfožu ķēdi, kuras pamazām vai pēkšņi lika objektiem izplūst un transformēties, parvēršot tos par nakts murgiem, kuri tika izpildīti pārlicinoši precīzā tehnikā. (15,318.lpp.) Autore uzskata, ka nepatīkamas sajūtas skatītājos galvenokārt varētu rasties no attēlotajiem murgainajiem, dažreiz izaicinošiem tēliem un to realistiskā izpildījuma. Krāsu gamma, savukārt, pilda tikai nepatīkas sajūtas pastiprināšanas funkciju.

Diplomdarba autore, pētot un analizējot S. Dalī radītās gleznas laikposmā no 1934. līdz 1939. gadam, secināja, ka tās var klasificēt pēc formu pārvērtību veida divās grupās:

1. Formu deformēšana apkārtējā vidē:

notiek jaunu tēlu un objektu atklāšana vērojot reālās dabas parādības vai vides reljefus – klinšu, kalnu, mākoņu, koku neparastās formas var atgādināt kādu konkrētu objektu. Šis objekts var būt attēlots tā, ka tas vienlaikus saplūst ar vidi, bet ir pamanāms, kā arī var būt attēlots asociāciatīvs tēls, kurš radies vērojot reālo dabas objektu.

Pie šīs grupas var pieskaitīt sekojošas gleznas:

- „Atavistiskās lietus paliekas” (1934) – „Atavistic Ruins After the Rain” eļļa, audekls 65 x 54 cm.
- ”Paranoiskās figūras” (1935) – „Paranoiac Visage” eļļa, audekls 62 x 80 cm.
- „Arheoloģiska Andželusa atbalss” (1935) – „Archaeological Reminiscence of Millet’s „Angelus” eļļa, koks 32 x 39 cm.
- „Paranoidāli- kritiskā vientulība” (1935) – „Paranoiac–Critical Solitude” eļļa, koks 14 x 18 cm.
- „Delftas pilsētas parādīšanās” (1935-36) – „Apparition of the Town of Delft” eļļa, koks 31 x 34,5 cm.
- „Mīksta konstrukcija ar vārītām pupām – Pilsoņu kara priekšnojauta” (1936) – ”Soft Construction with Boiled Beans – Premonition of Civil war” eļļa, audekls 100 x 99 cm.
- „Gulbji, kas atspoguļojas kā ziloņi” (1937) – „Swans Reflecting Elephants” eļļa, audekls 51 x 77 cm.
- „Kraštmalas ainava ar telefonu.” (1938) -- „Beach Scene with Telephone” eļļa, audekls 73,6 x 92 cm.
- „Mūžīgā mīkla”(1938) -- „The Endless Enigma” eļļa, audekls 114 x 144 cm.

- „Sejas un augļu vāzes parādīšanās pludmalē” (1938) -- „Apparition of Face and Fruit Dish on a Beach” eļļa, audekls 114 x 143,8 cm.
- „Miegš” (1938) -- „Sleep” eļļa, audekls 51 x 78 cm.
- „Zūdošie tēli” (1938) -- „The Image Disappears” eļļa, audekls 55,9 x 50,8 cm.

2. Jaunas formas radīšana, izmantojot vairākas mazākas formas:

šis process var būt arī otrāds – lielo formu var sadrumstalot sastāvdaļās, kuras atkārtos šo lielo formu. Tāpat šajā grupā ietilpst vēl viena iespēja – vienas un tās pašas formas būvēšana no dažādiem priekšmetiem. Pie šīs grupas pieskaitāmas šādas gleznas:

- „Mejas Vestas seja (var tikt izmantota kā sirreālistu dzīvoklis)” (1934-1935) – „Mae West’s Face which May Be Used as a Surrealist Apartment” tempera, avīžu papīrs 31 x 17 cm.
- „Lielais paranoiķis” (1936) – „The Great Paranoiac” eļļa, audekls 62 x 62 cm.
- „Narcisa metamorfoze” (1937) – „Metamorphosis of Narcissus” eļļa, audekls 50,8 x 78,3 cm.
- „Spānija” (1938) – „Spain” eļļa, audekls 91,8 x 60,2 cm.

Vēl vienu grupu veidos pārējie darbi, kuri tika radīti pēc principa, kad savā starpā nesaistītos objektus savieno zem vienas kopējas idejas:

- „Izgaistošs galvaskauss, sodomizē klavieres” (1934) — „Atmospheric Skull Sodomizing a Grand Piano” eļļa, koks 14 x 18 cm.
- „Sieviete ar rožu galvu” (1935) – „Woman With a Head of Roses” eļļa, koks 35 x 27 cm.
- „Antropomorfā kumode ar atvilktņēm” (1936) – „The Anthropomorphic Cabinet” eļļa, koks 25,4 x 44,2 cm.
- „Žirafe liesmās” (1936-37) – „The Burning Giraffe” eļļa, koks 35 x 27 cm.
- „Cēlais moments” (1938) – „The Sublime Moment” eļļa, audekls 38 x 47 cm.
- „Telefons uz paplātes ar trim grillētām sardīnēm septembra beigās” (1939) – „Telephone in a Dish with Three Grilled Sardines at the End of September” eļļa, audekls 45.7 x 54.9 cm
- „Hitlera noslēpums” (1939) – „The Enigma of Hitler” eļļa, audekls 51.2 x 79.3 cm.
- „Saulains galdiņš” (1936) – „Sun Table” eļļa, koks 60 x 40 cm.

Kopumā periodā no 1934. līdz 1939. gadam tika uzgleznotas ap 200 gleznas. Šeit minētas tikai dažas nozīmīgākās un slavenākās.

Par vienu no pirmajiem izvēlētā laikposma gleznām, kur parādās formu daudznozīmība var uzskatīt kolāžu „Mejas Vestas seja (var tikt izmantota kā sirreālistu dzīvoklis)” (1934-1935), kur aktrises acis veido gleznas ar pilsētas skatiem, deguns vienlaikus kalpo par kamīnu un lūpas par dīvānu. (1.9. att.)

Interesants stāsts saistīts ar gleznu „Narcisa metamorfoze” (1937), kura radusies nejauši. (1.5. att.) S. Dalī izdzirdējis divu kataloniešu zvejnieku sarunu:

- „Kas lēcies ar to zēnu, kurš raugās uz sevi spogulī caurām dienām?”

- „Ja tu tiešām gribi zināt, tad viņam ir „sīpolgalva.”

Šī dzīvā kataloniešu frāze „viņam ir sīpolgalva” deva māksliniekam ideju par narcisa ziedu, kurš izšķīļas no sīpolgalvas. Tai sekoja ideja par roku, kura tur šo „sīpolgalvu” un vienlaikus atkārtoto sēdošā mīta varoņa ķermeņa pozas formu. (18,31.lpp.) Nejaušas frāzes, asociācijas un nejauši tēli pēkšņi deva asprātīgu ideju. Šo gleznu S. Dalī demonstrēja Z. Freidam vienīgajā tikšanās reizē neilgi pirms psihoanalītiķa nāves 1938. gadā, lai pierādītu, ka sirreālisti ir nopietni pētījuši Z. Freida teoriju un radītie mākslas darbi balstās uz zinātniskiem atklājumiem. (19,51.lpp.)

Arī gleznai „Spānija” (1938) ir stāsts. (1.12. att.) Šajā gleznā attēloti karavīri cīņu laukā, kuru ķermeņi augšējā gleznas daļā vedo sievietes seju, krūtis un vidukli. Zemāk mākslinieks ar vieglām līnijām iezīmēja kājas, bet īpaši izcēla roku, kura atbalstās uz kumodi. Šī glezna tapa šo gadu politisko notikumu iespaidā, kuri norisinājās gan mākslinieka dzimtajā Spānijā, gan Eiropā. Kara tēma īpaši satrauca S. Dalī un pēkšņi kļuva par iedvesmas avotu. Sirreālisti bieži savos darbos attēloja sāpes un nāvi. Piemēram, spāņu māksliniece F. Kalo balstījās uz savu traģisko dzīvesstāstu, meklējot sižetus gleznām ieklausoties savās fiziskās un garīgajās sāpēs. Taču viņas darbi atšķīrās no S. Dalī gleznām ar to, ka viņa plānoja, ko uzgleznos iepriekš. Viņš pielietoja savu paranoidāli-kritisko metodi saistībā ar jebkurām dzīves jomām un notikumiem un nekad nezināja, kur novirzīes viņa zemapziņa, kādas asociācijas radīsies nākošajā brīdī. Karš ar savām šausminošām ainām reālajā dzīvē bija pilns ar neloģiskumu un savādiem, deformētiem tēliem, kuri atgādināja visdažādākos objektus un parādības. „Spānija” tika radīta iedvesmojoties arī no Leonardo da Vinči gleznas „Kauja pie Angjarī” (1505), kurā attēlota Florences uzvara pār Pizu. (11,41.lpp.)

Par S. Dalī jauna domāšanas veida atklāšanas virsotni var uzskatīt darbus:

„Sejas un augļu vāzes parādīšanās pludmalē” (1938) – „Apparition of Face and Fruit Dish on a Beach” eļļa, audekls 114 x 143,8 cm.

„Gulbji, kas atspoguļojas kā ziloņi” (1937) – „Swans Reflecting Elephants” eļļa, audekls 51 x 77 cm.

„Mūžīgā mīkla” (1938) – „The Endless Enigma” eļļa, audekls 114 x 144 cm.

Glezna „Mūžīgā mīkla” ir unikāla ar to, ka ietver sevī sešas atsevišķas gleznas. Tajā var saskatīt:

1. ciklopa seju,
2. mitoloģisko briesmoni,
3. kluso dabu ar mandolīnu, augļu trauku ar bumbieriem un divām vīgēm uz galda,
4. guļošo filozofu,
5. kurtu,
6. sievieti, kura lāpa tīklus un redzama no mugurpuses. (*att.1.15.,1.16.*)

Priekšmeti, pārklājoties, saplūstot, vai tieši otrādi izceļoties no apkārtējās vides pierāda skatītājam, ka tiem piemīt daudznozīmīgs saturs. Gleznā labajā pusē var pamanīt Galas – S. Dalī sievas galvu augšējo daļu ietītu tīrbānā, savukārt kreisajā pusē, lejā redzams koka spieķis ar sardīnes skeletu. Sardīnes parādās vairākās šī perioda gleznās un simbolizē tuvojošos II Pasaules karu un ar to saistīto badu. (18,90.lpp.) Tiek pastiprināta, brīžiem pat sakāpināta optiskā ilūzija, kura tiešām varētu pastāvēt realitātē, apkārtējā vidē, tikai cilvēka ierobežotais skatījums uz pasauli traucē to saredzēt.

S. Dalī spēja atbrīvoties no stereotipiskās domāšanas un palīdzēja atbrīvoties no tās arī citiem.

3. Pusaudžu vecumposma raksturojums

Vizuālās mākslas mācību programma 1.–9. klasei piedāvā iepazīstināt skolēnus ar sirreālisma tēmu 7. klasē. Tie ir 14 - 15 gadus veci skolēni. Pirms pedagoģiskās prakses tika veikta intervija ar skolotāju (*pielik.2.*), un bija noskaidrots, ka skolēnu klases vidējās atzīmes vizuālās mākslas priekšmetā ir labas, zināšanu un prasmju līmenis ir viduvējs, attieksme pret vizuālās mākslas priekšmetu ir pozitīva. Tika atklāta skolēnu vājā ieinteresētība praktiskajā darbā un zemā motivācija. Par vienu no iemesliem šiem apstākļiem diplomdarba autore uzskata skolēnu vecumposma īpatnības.

14 – 15 gadi ir pusaudžu periods, ko sauc arī par pubertāti. Tas ir laiks, kad bērns pārvēršas par jauniešu. Pastāv vairāki šī vecumposma raksturojumi. Psiholoģe Guna Svence vecumposma pieskaita 11 līdz 15 gadus vecus bērnus, savukārt pedagogs Voldemārs Zelmenis iedala pusaudžu vecumu divās apakšgrupās: jaunākos pusaudžos – 10(11)-13(14) gadi un vecākos pusaudžos – 13(14)-15(16) gadi. (13,66.lpp.) Katru apakšgrupu viņš raksturo atsevišķi. 7. klases skolēnus jāpieskaita pie vecākiem pusaudžiem.

Autore prakses laikā pamanīja, ka meiteņu uzvedība bija klusāka, mierīgāka, savukārt zēni mēģināja iztraucēt blakussēdošos klasesbiedrus, centās pievērst meiteņu uzmanību, radīja stundās konfliktsituācijas, atņemot tām mācību piederumus. V. Zelmenis skaidro, ka pubertātes periodā sākas dzimumdziedzeru darbības sākums. „Dzimumhormoni ieplūst asinīs un rosina to īpašību veidošanos, kas atšķir pretējo dzimumu augumus.” Meitenes aug ātrāk par zēniem, līdz ar dzimumbriedumu pieaug interese par pretējo dzimumu, veidojas savstarpējas simpātijas, ka arī konflikti, greizsirdības, sarežģījumi un pārpratumi, kurus skolotājam jāregulē. (13,67.lpp.)

Nācās sastapties ar problēmu, ka skolēni, galvenokārt zēni, nespēja ilgi nosēdēt uz vietas un traucēja klasesbiedriem strādāt, un bija skolēni, kuri varēja klusi nosēdēt visu stundu, spēlējot spēles vai lasot, un iesaistīt šos skolēnus praktiskajā darbā bija ļoti grūti. Raksturīgi, ka paši skolēni nespēja pārliecinoši atbildēt, kāpēc viņiem nav garastāvokļa zīmēt. G. Svence norāda, ka pusaudžiem raksturīgas hormonu vētras, kuras iespaido biežo garastāvokļa maiņu – nemiers nomainās ar apātiju. (8,121.lpp.)

V.Zelmenis norāda, ka pamatskolas vecākajās klasēs vērojama liela individuāla atšķirība skolēnu fiziskajā un garīgajā attīstībā, un ka tieši garīgā attīstība lielā mērā tiek noteikta ar attieksmi pret mācībām, interesēm un sekmēm iepriekšējās klasēs. (13,67.lpp.) Prakses laikā autore strādāja ar dažiem skolēniem, kuriem bija īpaša interese par vizuālo mākslu. Šādu skolēnu nebija daudz un salīdzinoši ar pārējiem klasesbiedriem, viņu darbus var

raksturot, kā kvalitatīvi izpildītus, fantāzijas bagātus un asprātīgus. Viņi tika gala ar uzdevumiem ātrāk. Tāpat, autore ievēroja, ka interese pret vizuālo mākslas stundu teorētisko daļu bija gandrīz vienāda gan meitenēm, gan zēniem, taču praktiskajos darbos lielāku pacietību un vēlmi izveidot kvalitatīvu darbu demonstrēja meitenes. Daži skolēni attaisnoja savu nevēlēšanos strādāt ar to, ka neprot zīmēt. Ļevs Vigotskis izskaidro šo parādību šādi: „Bērns sāk kritiski vērtēt savus zīmējumus, bēnišķīgas shēmas sāk viņu neapmierināt, tie liekas viņam pārāk objektīvi, viņš nonāk pie slēdziena ka neprot zīmēt un atstāj nodarbības ar zīmēšanu.” (23,30.lpp.) Taču autore uzskata, ka kodols ir skolēnu motivācijā.

Pusaudži meklē savu ES, savu vietu dzīvē. (8,123.lpp.) Tas nozīmē, ka skolēni sāk aizdomāties, par ko viņi kļūs, pieaugušajā dzīvē, kāda profesija ir prestiža. Zūd kopēja motivācija mācīties to, kas pēc skolēnu domām dzīvē nebūs nepieciešams, kas nav prestižs draugu lokā. Autore uzskata, ka skolotāja centieni ieinteresēt pusaudžus praktiskajos darbos tiek apgrūtināti ar to, ka skolēni neievēro skolotāja padomus. Pusaudži kļūst par konformistiem – skolotāja autoritāti nomaina vienaudžu grupas noteikumi. Parādās arī emancipācijas tieksme. Šajā vecumā sakāpināta pašapziņa var radīt konfliktus ar skolotājiem un vecākiem. (8,123.lpp.)

Klase, kurā tika izieta prakse, bija īpaša ar to, ka tajā pirmo gadu mācās skolēni no nesen aizvērtās Rīgas 38. vidusskolas. Klasi nosacīti var sadalīt divās grupās. Taču autore nepamanīja īpašus konfliktus starp dažādu skolu pusaudžiem. Prakses vadītājs skolā, raksturojot klasi, informēja par to, ka atnākušie skolēni ir nemierīgāki. Viņu uzvedība ietekmē pārējo klasi. Tātad, atnākušos skolēnus klasesbiedri uzskata par autoritātēm. Jo pusaudzis ir neatkarīgāks no pieaugušā ietekmes, jo nozīmīgāks viņš kļūst vienaudžu acīs. Prakses laikā nopietnu konfliktu „skolotājs-skolēns” nebija. Praktikante centās radīt stingru, bet labvēlīgu, izņēmumu gadījumos piekāpīgu attieksmi pret skolēniem. Ja grūtībās nonācis, skolēns nepieņēma piedāvātos padomus uzdevumu risināšanā, nekas netika uzspiests, taču norādīts, ka rezultātam obligāti jāparādās, citādi sekos pamatots sods.

Kaut arī G. Svence norāda, ka jāizslēdz autoritārās metodes audzināšanā, prakse rāda, ka šī metode dažreiz noder mācību procesā. Ja skolēnam nav vēlēšanās mācīties, tas nenozīmē, ka skolotājam jāļauj to darīt. G. Svence vienlaikus norāda arī to, ka pusaudži vēl ir bērni, bet nevēlas to atzīt, viņi noliedz pieaugušo kontroli, tomēr tā šajā vecumposmā ir ļoti nepieciešama. Kontroles trūkums no pieaugušo puses noved pie tā, ka pusaudzis uzskata, ka pret viņu izturas vienaldzīgi. (8,125.lpp.) Skolotājam jāmeklē veidi kā ieinteresēt audzēkni, kā pielāgot uzdevumus skolēna tuvākajai attīstības zonai, dažreiz izmantojot arī autoritārās metodes. Bet skolotājam jāatcerās, ka nedrīkst būt galējībām -- būt pārāk autoritāram, kā arī pārāk liberālam.

Pusaudži koncentrējas uz savu izskatu, bet izskats ietekmē pašvērtējumu. Pusaudžiem ir nepieciešamība identificēties ar kādu. Identificēšanās saistīta ar savas identitātes un drošības meklējumiem. Saskarsme ar vienaudžiem, pastāvīga savas vietas un lomas meklēšana, sava nozīmīguma apstiprinājuma gaidīšana. (8,128.lpp.) Autores pieredze rāda, ka šī identificēšanās bieži atrod izeju subkulturās, mūzikas un kino zvaigžņu ģērbšanās stila sekošanai. Prakses klasē autore nebija saskārusies ar šādiem gadījumiem, taču bija daži skolēni, kuri centās izcelties no kopējās masas ar stilīgu matu veidojumu vai izmeklētiem aksesuāriem, ar ko labprāt lielījās draugiem un skolotājiem. Autore ievēroja, ka šādi rīkojās nevis meitenes, bet zēni.

Pastāv vēl viens aspekts, kurš spēj izskaidrot skolēnu zemo motivāciju un tieksmi konfliktēt. Tas ir kopējs psiholoģiskais un sociālais stāvoklis gan ģimenē, gan sabiedrībā. Skolēnus ietekmē ārējie sociālie faktori valstiskā līmenī.

Skolēniem ir tendence domāt, ka vairāki mācību priekšmeti viņiem turpmākajā dzīvē nebūs nepieciešami, tie negarantēs konkurentsipējīga un stabila darba iegūšanu, tādēļ tiem nav vērts pievērst uzmanību. Autore var formulēt šo domu šādi: skolēns baidās, ka naktņē netiks nodrošināta viena no psihologa Abrahama Maslova vajadzību piramīdā minētajām fizioloģiskām vajadzībām – vajadzība pēc ēdiena. Maslovs norāda, ka ja šī vajadzība netiek nodrošināta, tad par sekojošo, augstāko vajadzību apmierināšanu nevar runāt. (28,61-62.lpp.) Diplomdarba autore sarunās ar skolēniem noskaidroja, ka kopējo apātiju paši skolēni skaidro ar bezcerību iegūt augstāko izglītību un konkurentsipējīgo darbu. Motivēt šos skolēnus vizuālās mākslas stundās, vienīgi kā ar zema vērtējuma likšanu, kas nav pareizi, praktiski ir ļoti grūti. Visa autores darbība pedagoģiskās prakses laikā tika vērsta uz skolēnu intereses paaugstināšanu.

Vienu no bērnu motivācijas paaugstināšanas veidiem izteica pedagogs Jānis Valbis. Viņš uzskata, ka skolēniem jāpiedāvā dažādus darbības veidus, jo „bērni, kuri uzrāda vājas sekmes tradicionālajos mācību pārbaudījumos, var parādīt labas spējas citās jomās. Kad skolēni atklāj savas dotības var būtiski palielināties viņu visparīga motivācija macīties. Spriežot par bērnu pēc kāda viena spēju standarta, mēs varam nepareizi novērtēt viņu. Dotumu atklāšana var ievērojami paaugstināt bērna pašcieņu, pārlicību par savām spējām un mācību sasniegumus kopumā. (10,61.lpp.) Kā pierādīja uzdevumu kopas aprobācija, daži skolēni, kuri līdz šim saņēma zemu vērtējumu vizuālās mākslas stundās citās tēmās, sirreālisma tēmas iepazīšanas laikā uzrādīja izcilus rezultātus. Šī tēma izrādījās viņiem tuva un saprotama. Daži skolēni, neskatoties uz to, ka viņiem bija zemas māksliniecisko tehniku izmantošanas iemaņas, tomēr vēlējās īstenot savu ideju ar lielu centību.

G. Svence norāda, ka pusaudžiem attīstās vēlme skaļi apliecināt savus sasniegumus, būt novērtētam. (8,125.lpp.)

Sirreālisma mākslas virziens, it īpaši S. Dalī darbi ir sarežģīts mācību materiāls, kas prasa no skolotāja īpašu attieksmi.

Pusaudžu kognitīvās attīstības ietvaros skolēnam attīstās spēja veidot pašam savas hipotēzes, apgūt jaunus abstraktus jēdzienus, spēja tos pielietot uzdevumu risināšanā, pieaug paškontroles un pašizziņas nozīme, spēja izvēlēties vienu no vairākiem variantiem pēc noteiktam pazīmēm, spēja improvizēt, nevis atkārtot pēc šablona, spēja plānot darbību un eksperimentēt. (8,127.lpp.)

Taču sirreālisms balstās uz zemapziņu un šajā vecumposmā ir grūti pietuvināt skolēnu zemapziņas izprašanai. Zemapziņa, savukārt, balstās uz neloģisko, bet pusaudža domāšanā arī notiek izmaiņas – viņi nespēj iegaumēt, ja neizmanto loģiskās domāšanas operācijas – salīdzināšanu, analizēšanu, sintezēšanu, abstrahēšanu u.c. (8,127.lpp.) Sirreālisma iepazīšanas stundās skolēniem jāatmet viss loģiskais, nekur dabā viņi nesastaps to, kas būs jāuzzīmē. Darbosies tīrā fantāzija un nebūs iespējas salīdzināt radīto ar apkārtējās reālās vides objektiem.

Skolotāja mērķis ir strukturēt uzdevumus un mācību vielu tā, lai tā būtu secīga, lai konkrētās stundas teorija būtu saistīta ar konkrētās stundas praktisko darbību. Jāpiemeklē kaut nedaudz piemēru no apkārtējās vides. Piemēram, var rādīt piemērus, kur akmenim ir neparasta forma, kas atgādina seju, vai mākonis pēc formas izskatās kā suns, audzēkņiem var atgādināt par smilšu skulptūrām. Skolēnam būs saprotamāka ideja par neparasto objektu parādīšanos ierastā vidē.

Atmiņa pusaudžiem attīstās tādā virzienā, ka pastiprinās tīšā iegaumēšana un tīšā reproducēšanā. Liela nozīme ir loģikai un gribai. Iegaumējot vielu, meklē sakarības starp informācijas elementiem. Pieaug intelektuālo domāšanas operāciju nozīme. (8,126.lpp.) Tas nozīmē, ka iztēle sāk mazināties, dažiem skolēniem jau ir grūtāk atraisīties un atbrīvoties no realitātes, izdomāt kaut ko savu. Pusaudži vairāk paļaujas uz gataviem šabloniem, skolotāja piedāvātām idejām. Pusaudzis vairāk iespaidojas no reālās apkārtējās vides.

Sirreālisma virziena pasniegšana vēlākajā vecumposmā kļūs aizvien grūtāka. Mākslas pedagogs Edvards Šprangers teica, ka pusaudzis ir „pusbērns un puspieaugušais”, un ir brīži, kad pusaudzis vēl ir tīrais bērns (9,37.lpp.), taču briedumam pieņemoties, fantāzija pakāpeniski iet mazumā, bet pieauguša cilvēka dzīvē tā var dažkārt pat pilnīgi iznīkt. (9,45.-46.lpp.)

Ļ.Vigotskis, pētot pusaudžu iztēli, skaidro: „To, ka iztēles darbība, tādā veidā, kā tā izpaudās bērnībā, pusaudžiem sāk mazināties, ir ļoti viegli pamanīt, balstoties uz faktu, ka šajā vecumposmā, kā masveida parādība vai kā likums, zūd tieksme uz zīmēšanu. Zīmēt turpina tikai vientuļnieki, lielāko ties apdāvināti šajā jomā vai rosināti uz to ar ārējiem nosacījumiem, piemēram ar speciālām zīmēšanas nodarbībām un t.t.” (23,29.-30.lpp.)

E. Šprangers saka, ka iztēles un fantāzijas spēja ir atgūstama un kopjama saskarsmē ar mākslu. Fantāzija atdzīvojas tad, kad cilvēks atrodas saskarsmē ar mākslas tēlu pasauli, piemēram, apmeklējot teātri, vai koncertu. Taču mākslas pedagogam nācās sastapt jauniešus arī ar bagātu un attīstītu fantāziju, kura saglabājas ilgi un pardzīvo vairākkārtēju atdzimšanu. (9,46.lpp.)

Iepazīšanās ar sirreālisma virzienu nav iespējama arī agrākajā vecumposmā. Autore, iepazīstoties ar E.Šprangera domām par pusaudžu vecumposmu, secina, ka personības apzinātā mākslas uztveršana un radīšana iespējama, sākot ar pubertātes periodu. Pusaudzis atklāj savu garīgo „Es”, ieaug atsevišķās dzīves nozarēs, pakāpeniski rodas dzīves plāns. (9,33.lpp.) Šajā posmā pusaudzis apzināti rada lietas, iesaistot tajās savas domas un pārdzīvojumus, vai arī iedvesmojas un paņem no redzētām lietām kaut ko sev tuvu. (9,45.lpp.) Skolēns cenšas radīt savu pasauli, kur var aizbēgt.

Pastiprinās tieksme pašizglītoties, meklēt jauno. Ir tendence vispārināt, eksperimentēt. (8,127.lpp.) Vēlme eksperimentēt atvieglo iepazīšanos ar sirreālismu, jo šī mākslas virziena pamatā ir tīrais eksperiments, skolēns iegūst empīrisko pieredzi, viņam ir iespēja katru stundu, līdz ar katru uzdevumu veikt atklājumus. Jo vairāk stundu, jo vairāk uzdevumu, jo vairāk atklājumu. Lai šis process norisinātos maksimāli viegli un veiksmīgi, skolotājam jālieto radošas un skolēniem interesantas mācību vielas pasniegšanas metodes, vislabāk noderēs spēles.

Tādad, var secināt, ka pusaudžu vecumposms ir vispiemērotākais brīdis, lai iepazītos ar sirreālisma mākslas virzienu, jo skolēnam ir iespēja vizuāli realizēt savus sapņus, eksperimentēt, radīt savu individuālo tēlu, patstāvīgi atklāt kaut ko nebījušu. Šis ir unikāls laiks, kad var savienot bērna fantāziju ar pieaugušo reālītāti.

Pusaudžiem ir svarīgi, lai viņu vadītu cilvēks, kuram ir autoritāte sabiedrībā, taču vienlaikus viņi cenšas pierādīt savu patstāvību, tāpēc skolotājam svarīgi neuzspiest savu viedokli, bet tikai virzīt uz pareizo ceļu.

Nedrīkst vērtēt skolēnu stereotipiski, bet jāvēro viņa darbība katrā stundā, jo var būt jomas, kur atklāsies viņa īpašās dotības.

4. Uzdevumu kopa

4.1. Uzdevumu kopas izstrāde

Pedagoģiskā prakse tika veikta Rīgas 74. vidusskolas 7. klasē. Autore, veidojot uzdevumu kopu, balstījās uz Vispārējās vidējās izglītības mācību priekšmeta standartu un Vizualās mākslas mācību programmu. Bija ievērotas pusaudžu vecumposma īpatnības, un izmantota informācija par konkrēto klasi, kura tika iegūta intervijas laikā ar Rīgas 74. vidusskolas vizuālās mākslas skolotāju Igoru Širjaevu. (*pielik. 2*).

Vizualās mākslas mācību programmā 7. klasei pirmajā semestrī paredzēta tēma – „Emocijas, pārdzīvojums mākslas tēlā”. Šai mācību tēmai atvēlētas sešas stundas, kurās skolēnus jāiepazīstina ar romantismu, Van Goga daiļradi, ekspresionismu un sirreālismu. (31,13.lpp.) Skolā tika paredzēta tikai viena stunda, lai iepazītos ar sirreālisma mākslas virzienu.

Autores uzdevumu kopu nevar veidot saistībā ar tēmu „Emocijas un pārdzīvojums mākslas tēlā”, jo tajā netiek piedāvāts pētīt formu raksturu, tāpēc uzdevumu kopa tika izveidota balstoties uz mācību programmā paredzēto nākamo tēmu, un tā ir – „Forma, telpa, skata punkta izvēle”. Šī tēma arī paredz sešas stundas, kurās skolēnus jāiepazīstina ar formu raksturu, par galveno ņemot kubisma mākslas virzienu. (31,13.lpp.) Autore šīs sešas stundas izmantoja, lai iepazīstinātu skolēnus ar savai uzdevumu kopai izvēlēto tēmu – formu deformācijām S. Dalī glezniecībā. Kubisma tēma tika pārnesta uz citu semestri.

Pēc autores domām, stundas, veltītas sirreālisma mākslas virzienam, ir vienas no vērtīgākajām vizuālās mākslās priekšmeta pasniegšanā, jo grūti atrast analogu tēmai, kura sniegtu iespēju atraisīt domāšanu un patiešām brīvi fantazēt. Sirreālisma mākslas virziena iepazīšanas laikā skolēniem rodas iespēja savos darbos deformēt, transformēt, radīt jauno. Veidojot uzdevumu kopu, autore vēlējās mācību stundās atraisīt skolēnu fantāziju, atbrīvojot no stereotipiskās domāšanas, piedāvāt ignorēt realitātes likumus.

Diplomdarba pirmajā nodaļā, autore, izpētot S. Dalī glezniecību laikposmā no 1934. līdz 1939. gadam, klasificēja mākslinieku darbus divās grupās: gleznas, kurās notiek formu deformēšana apkārtējā vidē un gleznas, kurās rodas jaunas formas, izmantojot vairākas mazākas formas, bet trešajā grupā iedalīja gleznas, kuras tika radītas pēc principa, kad savā starpā nesaistītos objektus savieno zem vienas kopējas idejas. (Sk.17.-19.lpp.) Ievērojot šo klasifikāciju, autore veidoja uzdevumu kopu. Uzdevumu kopas tabula apskatāma 3. pielikumā.

- Pirmā tēma „Iepazīšanās ar sirreālismu” tika veidota, kā iepazīšanās ar sirreālisma mākslas virzienu. Šī bija ievadvērtēšanas stunda, kur autore guva priekšstatus par skolēnu spējām un īpatnībām. Mērķis bija sagatavot skolēnus jaunam neparastam darba veidam, virzīt uz sapratni par sirreālistu neparasto domāšanas veidu. Skolēni mācījās vienot nesaistītus tēlus un objektus zem kopējas idejas. Šim uzdevumam tika paredzēta viena mācību stunda.
- Otrā tēma „Priekšmetu noslēpumi” atklāja skolēniem vēl vienu no sirreālisma mākslas virziena īpatnībām – iespēju transformēt tēlu un objektu saturu, veidojot lielu priekšmetu, no citiem – mazākiem. Tika paredzēta viena mācību stunda.
- Tēma „Mirāža pludmalē” bija veidota kā atpūta no sarežģītā domāšanas procesa iepriekšējos divos uzdevumos. Ja iepriekšējās stundās tika runāts par priekšmetu savienošānu, otrajā stundā par priekšmetu transformēšanu, tad šajā uzdevumā skolēni iepazīs ar priekšmetu deformēšanu apkārtējā vidē. Tika paredzēta viena mācību stunda.
- Ceturtā tēma „Seju pārvērtības” tika veidota ar mērķi nostiprināt zināšanas, kuras tika iegūtas visos iepriekšējos uzdevumos. Veidojot uzdevumu kopu, autore ņēma vērā Rīgas 74. vidusskolas 7. klases skolēnu īpatnības. Veicot interviju ar vizuālās mākslas skolotāju, tika noskaidrots, ka īpašas grūtības sagādā cilvēka figūras un sejas daļu proporcionāla attēlošana. Tāpēc, šai tēmai tika paredzēta nevis viena mācību stunda, kā pārējiem uzdevumiem, bet divas, lai dotu skolēniem iespēju izveidot kvalitatīvu darbu.

Balstoties uz Vizuālās mākslas mācību programmas 1.-9. klasei piedāvātām mācību metodēm un paņēmieniem, tika izvēlētas metodes, kuras pēc autores domām, bija vispiemērotākās uzdevumu kopas aprobācijas laikā. Izvēlē autore pamatojās uz stundai paredzēto laiku, skolēnu interesēm, jaunas informācijas daudzumu, jaunas informācijas kvalitatīvu pasniegšanu, skolēnu zināšanu līmeni.

Tika izmantotas sekojošas metodes:

- Saruna – skolēni un skolotājs dalās pieredzē par konkrēto tēmu, apspriež redzēto jauno informāciju. Saruna nepieciešama katrā vizuālās mākslas stundā, lai skolēni veidotu secinājumus iepazīstoties ar jaunu tēmu, bet skolotājs iegūtu atgriezenisko saikni, analizētu kļūdas un veiktu uzlabojumus stundu plānojumā.
- Spēle – autores veidotās uzdevumu kopas aprobācijā, tā ir svarīga metode ievadstundas vadīšanā par jaunu un sarežģītu tēmu. Spēle rada darbībai labvēlīgu atmosfēru, atraisa skolēnus; skolēni darbojas gan intelektuāli, gan radoši. Izmantojot

spēli, praktiskā ceļā un vienkāršoti notiek iepazīšanās un dziļāka izpratne par savādāku apkārtējās pasaules redzējumu, jaunu domāšanas veidu.

Aprobējot pirmās stundas plānojumu, tika izmantota literārā spēle „Dārgais līķis”, kura iedvesmoja visus sirreālisma cienītājus, gan rakstniekus, gan māksliniekus vēl līdz brīdim, kad sirreālisms ieguva savu oficiālo nosaukumu. (*pielik.4.*) Tieši šī spēle mudināja māksliniekus gleznot to, kas līdz šim bija tikai neloģisks vārdu salikums. Šīs spēles noteikumi ir sekojoši: dalībnieki cits citam nodod lapiņu, kurā katrs uzraksta kādu teikuma vārdu, nezinot citus. Iepriekš ir doti vienīgi tradicionālie teikuma locekļi (teikuma priekšmets, izteicējs, papildinātājs). Spēle ieguva nosaukumu no pirmā izveidotā teikuma: „Dārgs līķis dzers jaunu vīnu”. Šis princips tika pārņemts uz zīmējumu, kur viens dalībnieks zīmēja galvu, cits torsu un t.t.”(6,141.lpp.). (*4.1.att.*)

Autore mainīja spēles noteikumus, saglabājot tās mērķi un būtību: tika sagatavotas lapiņas ar lietvārdiem, kuras tika iemestas maisiņā. Katram skolēnam bija jāpaņem 3 lapiņas. Rezultātā katram audzēknim bija 3 priekšmeti vai tēli, kuri savā starpā nav saistīti. Piemēram – galds, saule un laiva. Skolēna uzdevums bija savienot šos priekšmetus zem vienas kopējas idejas. Lai skolēniem būtu vieglāk, skolotājs demonstrēja piemērus – gan S. Dalī gleznu reprodukcijas, gan skolotāja zīmētos darbus. Darbs obligāti bija jānosauc. Skolotājam visu laiku bija jāatrasa domāšana, jāiedrošina, jāatgādina, ka skolēni zīmē sapņus, nereālas lietas. Stundas beigās skolēni atklāja, ka savienojot it kā loģiski nesavienojamas lietas, tik un tā var nest skatītājiem kādu informāciju.

- Stāstījums vai lekcija – veids, kā skolotājs sniedz informāciju skolēniem, izskaidro un interpretē to. Šī metode ļauj pasniegt jaunu informāciju vienlaicīgi visas klases skolēniem. Stāstījumu papildināja mākslas darbu reprodukciju apskate.
- Demonstrējums – skolotājs iepazīstina skolēnus ar dažādiem attēlošanas paņēmieniem, tehnikām. Šī metode paredz paraugu zīmēšanu uz tāfeles.
- Radošs individuāls darbs – skolēns īsteno savas radošās ieceres, strādājot patstāvīgi (zīmē vai glezno). (31,8.-9.lpp.)

Uzdevumu kopas sastādīšanas procesā tika ievēroti sekojoši mācību principi:

- Izglītības, attīstības un audzināšanas vienotības princips, kas veido mērķtiecīgu mācību procesu un nodrošina daudzpusīgu personības attīstību. Uzdevumiem bija jāpilda ne tikai informatīvo, bet arī attīstošo funkciju. Autore vēlējās atraisīt skolēnus brīvai objektu izvēlei sava radošā darba izveidē, balstoties uz teorētisko materiālu, veicināt maksimāli

izmantot savu iztēli, atbrīvojot no stereotipiskās domāšanas, attīstīt spēju redzēt, ievērot līdz šim nepamanāmas parādības un iespējas apkartējā vidē.

- Sistemātiskuma un secīguma princips. Loģisks tēmas izklāsts nodrošina apzinātu informācijas apguvi, dod iespēju atklāt sakarības un cēloņus. Autore veidoja uzdevumus tā, lai katrs no tiem atšķirtos no iepriekšējā, lai tiktu apskatīti dažādi domāšanas, apkartējās vides novērošanas un iztēles izmantošanas veidi, kurus māksliniekam piedāvā sirreālisma mākslas virziens. Visi uzdevumi tika virzīti no vieglākās pakāpes uz grūtāko. Vispirms bija jāiepazīstina skolēnus ar sirreālistu domāšanas veidu, tad, jādod iespēja praktiskā veidā pamēģināt pašiem pielietot šo metodi daiļradē.

- Mācību uzskatāmības un teorētiskās domāšanas attīstības princips. Tas veido skolēna abstraktās domāšanas attīstību. Atstāj asociācijas par noteikto vielu. Palīdz iegaumēt.

- Skolēnu apzinīguma, intelektuālās aktivitātes un skolotāja vadošās lomas princips. Informācijas iegūšana notiek nevis ar pasīvu iegaumēšanu un iekalšanu, bet caur apzinātu, aktīvu līdzdalību mācību procesā. Skolēni caur praktisko darbību skolotāja vadībā apgūst jaunu mācību vielu.

- Pozitīvā mācību emocionālā fona princips. Paaugstina mācību darba efektivitāti. Pozitīva atmosfēra klasē, attiecībās. Otrajā nodaļā tika apskatītas pusaudžu vecumposma īpatnības, kur bija minēts, ka pusaudži vēlas būt brīvi no pieaugušo kontroles un vienlaikus redzēt sev blakus stiprāku vadītāju, kuru viņi cienīs. Autore prakses laikā centās ieverot šo principu sekojoši – laikus pamanīja domstarpības, risināja problēmas, piedāvāja kompromisa risinājumus, vienmēr bija gatava sniegt palīdzību, neuzspieda savu viedokli skolēnu radošo darbu tapšanas laikā, uzklauzīja piedāvājumus.

- Mācību rezultātu noturīguma princips. Nepieciešams, lai zināšanas saglabātos pēc iespējas ilgāk. To veicina ieinteresētības faktors un patstāvīgais radošais darbs. (1,40-45.lpp.) Autore uzskata, ka jaunās mācību vielas noturīgums atkarīgs arī no jauno terminu biežās atkārtotības stundas laikā, kā arī no stundu daudzuma, kas tiek atvēlēts tēmas apgūšanai. Jo lielāks ir stundu skaits, jo vairāk, kvalitatīvāk un uz ilgāku laika periodu tiks iegaumēta informācija.

Iepriekš bija minēts mācību uzskatāmības un teorētiskās domāšanas attīstības princips, kurš veido skolēna abstraktās domāšanas attīstību, atstāj asociācijas par noteikto vielu un palīdz iegaumēt. Autore, atlasot uzskates materiālus sastapās ar nelielām grūtībām.

Skolotājam gatavojoties sirreālisma iepazīšanas stundām, jāatlasa tie darbi, kuri emocionāli-negatīvi neiespaidotu un nenovērstu 7. klases skolēnu uzmanību no darba procesa. Sirreālistu darbi gan literatūrā, gan mākslas darbos ir papildīti ar seksualitātes simboliem,

kuri dažreiz šokē ar izaicinošo izrādīšanos. Skolotāja uzdevums ir, atlasot uzskates materiālus mācību stundai, atrast piemērotākos darbus, kuri maksimāli atklātu sirreālisma virziena būtību. 7. klases skolēniem, jāpasniedz viela ar uzsvāru uz zemapziņas teoriju, nevis uz seksualitāti.

Autore uzskata, ka S. Dalī mākslas darbiem piemīt spēja uzreiz pārsteigt skatītāju ar savu neparasto pasaules redzējumu, kas savukārt liek atcerēties redzēto ilgāku laiku.

Visiem uzskates materiāliem katrā stundā jābūt maksimāli kvalitatīviem, jo S. Dalī gleznās-rēbusos detaļas ir ļoti svarīgas. Vislabāk der grāmatas un krāsainas gleznu reprodukcijas kvalitatīvās izdrukas formā.

Skolotājam jāparedz, ka skolēniem noteikti radīsies domas par to, ka viņi nav spējīgi uzzīmēt tik skaisti, meistarīgi un reālistiski, kā to darīja S. Dalī. Tādēļ skolotājam jāgatavo vienkāršāki piemēri – jāuzzīmē tie pašam, vai, ja uzdevums jau tika aprobēts citās stundās, jādemonstrē labākos citu klašu skolēnu darbus. Autore izveidoja šādus piemērus saistībā ar katru tēmu. (*att. 5.1.-5.9.*)

Autores personiskā pieredze rāda, ka skolēniem ir tendence kopēt idejas no skolotāja demonstrētiem, vai solabiedra zīmētiem piemēriem. Skolotājam jācenšas mazināt šādu iespēju. Uzdevumi tika veidoti tā, ka skolēnam būtu izvēle ņemt sev piemērotākos objektus, bet, ja notika netīša izvēle, kā ievadstundā aprobētās spēles laikā, tad bija piedāvāts plašs izvēles materiālu klāsts. Skolotāja uzdevums ir sagatavot pēc iespējas vairāk žurnālu izgriezumu ar dažādu priekšmetu un seju attēliem. Tas ir nepieciešams, lai katrs skolēns darbotos individuāli. Pat ja tika demonstrēti citu skolēnu zīmējumi, iespēja pārzīmēt vai kopēt redzēto bija novesta līdz minimumam.

Uzdevumu kopas aprobācijas laikā tika izmantoti maksimāli kvalitatīvi attēli izdrukas formā un grāmatu ilustrācijas. Šie mācību līdzekļi pilda informatīvo funkciju, sekmē iegaumēšanu.

- Uzdevumu kopas pirmā tēma „Iepazīšanās ar sirreālismu”.

Tika demonstrētas sekojošas S. Dalī gleznu reprodukcijas izdrukas veidā –

- „Saulains galdiņš” (1936) – „Sun Table” eļļa, koks 60 x 40 cm. (*1.1. att.*)
- „Žirafe liesmās” (1936-37) – „The Burning Giraffe” eļļa, koks 35 x 27 cm. (*1.2. att.*)
- „Krustmalas ainava ar telefonu.” (1938) - „Beach Scene with Telephone” eļļa, audekls 73,6 x 92 cm. (*1.3. att.*)

- Otrā tēma „Priekšmetu noslēpumi”.

Tika demonstrētas šādas S. Dalī gleznu reprodukcijas izdrukas veidā –

- „Narcisa metamorfoze” (1937) – „Metamorphosis of Narcissus” eļļa, audekls 50,8 x 78,3 cm. (1.4. att.)
 - „Sieviete ar rožu galvu” (1935) – „Woman With a Head of Roses” eļļa, koks 35 x 27 cm. (1.5. att.)
- Trešā tēma „Mirāža pludmalē”.
Tika demonstrētas šādas Salvadora Dalī gleznu reprodukcijas izdrukas veidā –
 - „Paranoidāli-kritiskā vientulība” (1935) – „Paranoiac–Critical Solitude” eļļa, koks 14 x 18 cm. (1.6. att.)
 - „Arheoloģiska Andželusa atbalss” (1935) – „Archaeological Reminiscence of Millet’s „Angelus” eļļa, koks 32 x 39 cm. (1.7. att.)
 - „Delftas pilsētas parādīšanās” (1935-36) – „Apparition of the Town of Delft” eļļa, koks 31 x 34,5 cm. (1.8. att.)
 - Ceturtaī tēmai „Sejas pārvērtības” tika paredzētas divas mācību stundas, tādēļ uzskates materiālu daudzums tika paplašināts.
Tika demonstrētas sekojošas Salvadora Dalī gleznu reprodukcijas izdrukas veidā –
 - „Mejas Vestas seja (var tikt izmantota kā sirreālistu dzīvoklis)” (1934-1935) – „Mae West’s Face which May Be Used as a Surrealist Apartment” tempera, avīžu papīrs 31 x 17 cm. (1.9. att.)
 - „Zūdošie tēli” (1938) – „The Image Disappears” eļļa, audekls 55,9 x 50,8 cm. (1.10. att.)
 - „Lielais paranoiķis” (1936) – „The Great Paranoiac” eļļa, audekls 62 x 62 cm. (1.11. att.)
 - „Spānija” (1938) – „Spain” eļļa, audekls 91,8 x 60,2 cm. (1.12. att.)
 - „Sejas un augļu vāzes parādīšanās pludmalē” (1938) – „Apparition of Face and Fruit Dish on a Beach” eļļa, audekls 114 x 143,8 cm. (1.13. att.)
 - „Paranoiskās figūras” (1935) – „Paranoiac Visage” eļļa, audekls 62 x 80 cm. (1.14. att.)
 - „Mūžīgā mīkla” (1938) – „The Endless Enigma” eļļa, audekls 114 x 144 cm. (1.15. att.)

Skolēni materiālu izvēlē bija brīvi – varēja izmantot krasainus zīmuļus, eļļas krītiņus, flomasterus. Eļļas krītiņiem ir priekšrocība, jo tie dod iespēju ātrāk un kvalitatīvāk aizpildīt laukumus, piedāvā vairāk toņu, un zīmējums izskatās spilgtāks, kas īpaši svarīgi, attēlojot

sapņu nereālos objektus, kā to darīja sirreālisti. Eļļas krītiņi ļauj veidot maigas krāsu pārejas, kas raksturīgi S. Dalī glezniecībai.

Autore iepazīnās ar pedagoģes Dzidras Albrehtas mācību organizācijas formu veidu klasifikāciju vispārīgās un konkrētās formās. (1,91.lpp.) Autore prakses laikā izmantoja konkrēto mācību organizācijas formu – mācību stundu. Tika izmantotas sekojošas vispārīgās mācību organizācijas formas:

- frontālā mācību organizācijas forma. Atšķirībā no individualās organizācijas formas, frontālā organizācijas forma ļauj skolotājam tieši saskarties uzreiz ar visiem klases skolēniem – stāstīt, skaidrot, demonstrēt, iesaistīt audzēkņus kopējās problēmas risināšanā. Šī forma tiek izmantota gadījumos, kad skolēnus jāiepazīstina ar jaunu vielu. Šīs formas efektivitāte ir atkarīga no skolotāja prasmes noturēt visu skolēnu uzmanību un disciplīnu klasē. (1,92) Vizuālas mākslas stundās pasniedzot jaunu informāciju vienmēr jāizmanto šī mācību organizācijas forma.

- individualā mācību organizācijas forma. Šī organizācijas forma paredz katra skolēna individuālo neatkarīgo radošo darbību, ļauj skolēnam darboties sev tuvākā attīstības zonā pildot kopējo uzdevumu visai klasei. Darba tempu skolēns izvēlās pats. Tiek nostiprinātas skolotāja frontālās organizācijas formas pielietošanas laikā iegūtās zināšanas, tiek attīstīta prasme pielietot jauniegūtās zināšanas praktiskajā darbā. Skolotājam jāērķinās ar katra skolēna individuālo attīstības un zināšanu līmeni. (1,93.lpp.) Šī forma ir neiezbēgama vizuālās mākslas stundās, kur audzēkņi radošās darbības procesā individuāli nostiprina zināšanas par jauno tēmu.

Sirreālisma mākslas virziena iepazīšanas laikā attīstās iztēle. Autore izpētīja, kādi prāta procesi tiek iedarbināti, skolēniem veicot uzdevumus, saistītus ar šo mākslas virzienu. Pastāv vairākas iztēles sintēzes veidi, kuri atšķiras no domāšanas sintēzes viediem. Tie ir: aglutinācija, hiperbolizācija, tipizācija⁷ un shematizācija⁸. Uzdevumu kopas aprobēšanas laikā skolēniem darbojās aglutinācija un hiperbolizācija.

⁷ Tipizācija – sintēzes veids, kurā uz hiperbolizācijas pamata tiek pasvītrotas kāda priekšmeta vai parādības tipiskās īpašības. (12,112.lpp.) Parasti par šo sintēzi runā saistībā ar karikatūrām. Autore izveidotās uzdevumu kopas ietvaros šī sintēze nedarbojas tik aktīvi kā iepriekš minētajās.

⁸ Shematizācija – visizplatītākais sintēzes veids dažādu zinātnisku datu sniegšanai shēmās, rasējumos, tabulās u.tml. Shematizācija ir tādu tēlu apvienošana, kuri var būt pilnīgi atšķirīgi no reālajiem priekšmetiem un var tikt izteikti ar nosacītiem apzīmējumiem. (12,112.lpp.)

Aglutinācija – sintēzes veids, kurā izveidojas tāda tēlu kombinācija, kāda cilvēka reālajā dzīvē nav sastopama vai ir pretrunā saprātam. Piemēram, pasakainie tēli, kuriem cilvēku ķermeņa daļas savienojas ar dzīvnieku daļām. (12,112.lpp.) Šo sintēzi var redzēt pirmā, otrā un ceturta uzdevumu aprobēšanas laikā veidotos skolēnu zīmējumos.

Hiperbolizācija – sintēze, kur jaunajā tēlā (it kā caur prizmu) palielinās vai pamazinās viena tēla izmērs salīdzinājumā ar citu, palielinās vai pamazinās tēls kopumā. (12,112.lpp.) Šī sintēze darbojas visu četru uzdevumu aprobācijas laikā.

Sirreālisma mākslas virziens attīsta arī dažādus domāšanas veidus. Z. Kagaine apkopojā šos veidus gramatā *Radošā domāšana vizuālajā mākslā*, un iepazīstoties ar tiem, diplomdarba autore secināja, ka sirreālisma tēmas iepazīšana vizuālās mākslas stundās, attīsta metaforisko, analogo, transformējošo, provokatorisko un intuitīvi asociatīvo domāšanu. Z. Kagaine norāda uz darbībām, kuras raksturīgas katram no domāšanas veidiem.

- Metaforiskā un analogā domāšana attīsta spēju domāt līdzībās, saskatīt visur paralēles – pat tur, kur to nav; izklūt no limitētiem domāšanas standartiem; asociēt uzdevumu, ideju ar dabu, ar apkārtējo pasauli un asociāciju atgriezenisku ienešanu domāšanā; ģenerēt jaunas, unikālas idejas. Šī domāšana darbojas, kad skolēns salīdzina, meklē līdzības, asociē, transformē objektus;
- Transformējošās domāšanas tehnika ir svarīga, jo attīsta spēju visu redzēt attīstībā; ļauj apzināties savas neierobežotās spējas; attīsta humora, azarta un spēles prieka izjūtu. Darbojas objektu samazināšanas, palielināšanas, analizēšanas, aizstāšanas, kombinēšanas, modificēšanas, adaptēšanas jeb pielāgošanas, ievietošanas citā vidē un perspektīvas maiņas laikā;
- Provokatoriskā domāšana attīsta drosmi domāšanā, spēju stāties pretīm jebkuram izaicinājumam, to sev pakļaujot kā ideju ģenerātoru; spēju atrisināt neiespējamās, ļoti sarežģītas situācijas; vēlmi dzīvot radoši un veidot ap sevi radošu vidi. Tā darbojas, kad notiek objektu pretstatīšana, apgriešana otrādi, izmaiņšana, paskatīšanās no „nepareizās” puses, „nepareizā” izvēle, transformēšana, balstīties uz izaicinājumu, oriģinālu risinājumu meklēšana;
- Z. Kagaine uzskata, ka intuīcijas kā radošuma galvenās pazīmes/spējas attīstīšanai cilvēkā ļoti svarīga ir intuitīvi asociatīvās domāšanas trenēšana. Visi atklājumi ir radušies un rodas caur intuitīvu formas apjaušanu un veidošanu, vēl klātneesot pašai formai. Tā attīstās, kad notiek ieklausīšanās sevī, izjušana, iztēlošanās, līdzību meklēšana un vizualizēšana. (4;37.,47.,50.,68.lpp.)

Tātad, lai iepazīstinātu skolēnus ar sirreālisma mākslas virzienu, autore izveidoja udevumu kopu piecām mācību stundām, no kurām pirmā ir ievadvērtēšanas un iepazīšanās stunda. Uzdevumu kopa tika pielāgota Vizuālās mākslas programmā 1.-9. klasei paredzētai temai „Forma, telpa, skata punkta izvēle” 7. klases pirmajā semestrī.

Uzdevumu kopas izveides laikā tika ņemti vērā galvenie mācību principi, tādi kā: secīguma, mācību rezultātu noturīguma, pozitīvā mācību emocionālā fona, mācību uzskatāmības, skolēnu apzinīguma, intelektuālās aktivitātes un skolotāja vadošās lomas principi, kā arī izglītības, attīstības un audzināšanas vienotības princips.

Tika izmantotas vispārējās mācību metodes, kuras D. Albrehta iedala frontālā un individuālā. Kā arī konkrētā mācību metode – mācību stunda.

Uzdevumu kopas aprobēšanas laikā notiek metaforiskās, analogās, transformējošās, provokatoriskās un intuitīvi asociatīvās domāšanas attīstība.

Autore izmantoja mācību metodi – spēli, kā arī atlasīja vecumposmam piemērotus uzskates materiālus.

4.2. Vērtēšanas kritēriji

Vērtēšanas kritēriju izveidē autore ņēma vērā skolēnu vidējo zināšanu līmeni. Veiktajā skolotāja intervijā bija iegūta informācija par skolēnu priekšzināšanām, kopējo zināšanu līmeni, attieksmi pret mācībām, konkrēti pret vizuālās mākslas stundām.

Intervijas laikā iegūtā informācija atklāja, ka skolēni nekad nebija saskārušies ar sirreālisma mākslas virzienu, kopējais zināšanu un iemaņu līmenis ir vidējs, attieksme pret vizuālās mākslas stundām ir pozitīva, taču skolēniem trūkst motivācijas nopietni strādāt pie uzdevumiem. Skolēni uztver šīs stundas kā atpūtu no sarežģītiem priekšmetiem un izrāda nepatiku, kad jāpilda sarežģītākus uzdevumus.

No divdesmit skolēniem klasē ir tikai četri-pieci skolēni, kuriem ir labākas tehniskās iemaņas, kuriem ir potenciāls, kuriem patīk eksperimentēt, kuri piedalās vizuālās mākslas olimpiādēs, un kuri ir ieinteresēti radošajā darbībā. Šo skolēnu līmenis ir augstāks pār citiem. Šiem skolēniem prasības no skolotāja puses tiek paaugstinātas.

Ņemot vērā 7. klases skolēnu īpatnības, autore izveidoja sekojošus vērtēšanas kritērijus:

Pirmais uzdevums tika vērtēts ar vērtēšanas sistēmu – ieskaitīts/ neieskaitīts. Šī vērtēšanas sistēma tiek pielietota kopējā zināšanu līmeņa diagnosticēšanas, ievadvērtēšanas, sīkāku pārbaudes darbu vērtēšanas gadījumos. Skolēniem, kuri nekad nebija dzirdējuši par sirreālisma mākslas virzienu, pirmais uzdevums bija lieliska iespēja izmēģināt jauno zīmēšanas metodi. Darbi varēja būt tehniskajā ziņā mazāk izstrādāti. Svarīga bija iespēja tuvināt skolēnus izpratnei par sirreālistu domāšanas veidu, lai turpmāk pielietotu iegūtās zināšanas, kvalitatīvu darbu radīšanā.

Pārējie uzdevumi tika vērtēti ar ierasto 10 ballu sistēmu. Skolēnu darbu vērtējumi apkopoti septītajā pielikumā. (*tabula 7.1.*)

Autore izveidoja punktu sistēmu. (*tabulas 7.2, 7.3, 7.4, 7.5.*)

- Pirmajā uzdevumā tika vērtēts sekojošais: vai skolēns ir noformulējis savu ideju, izdomājis stāstu, lai vienotu šos priekšmetus; vai skolēns ir attēlojis vismaz divus no trim piedāvātiem priekšmetiem; skolēns ir uzzīmējis savus objektus un tēlus, kuri vieno dotos priekšmetus; skolēns izveidojis nosaukumu darbam; skolēns izveidojis kvalitatīvu darbu.
- Otrajā uzdevumā tika vērtēts: vai skolēns ir izveidojis savu stāstu par objektu; vai skolēns ir izvēlējis priekšmetus un tēlus, kuri ir saskaņoti ar izveidoto stāstu; skolēns ir uzzīmējis priekšmetus un tēlus tā, ka tie veido attēlā redzamo

objektu; skolēns ir izveidojis nosaukumu darbam; skolēns izveidojis kvalitatīvu darbu.

- Trešajā uzdevumā tika vērtēts: vai skolēns darbā ir attēlojis vīzijas, kuras atrodas vidē, saistītā ar jūru; vai skolēns ir izveidojis stāstu, noformulējis ideju par tēmu „Mirāža pludmalē”; izvēlētie tēli un priekšmeti ir saistīti ar skolēna ideju, tematiku; uzzīmētie objekti izceļas no apkārtējās vides, bet vienlaikus saplūst ar to; skolēns izveidojis kvalitatīvu darbu.
- Ceturtajā uzdevumā tika vērtēts sekojošais: vai skolēns izveidojis savu stāstu; vai skolēns izvēlējis priekšmetus un tēlus, kuri ir saskaņoti ar izveidoto stāstu; skolēns uzzīmējis priekšmetus un tēlus tā, ka tie veido attēlā redzamā cilvēka seju; skolēns izveido nosaukumu darbam. Skolēns izveidojis kvalitatīvu darbu.

4.3. Stundu plānojumi

Pirmās stundas plānojums

Tēma: Iepazīšanās ar sirreālismu. 1 mācību stunda (40 minūtes)

Mērķi:

Izglītojošais: iepazīstināt skolēnus ar sirreālisma mākslas virzienu, un ar Salvadora Dalī kritiskās paranojas metodi glezniecībā.

Attīstošais: attīstīt tehniskās iemaņas, trenēt roku, attīstīt fantāziju.

Audzinošais: estētiski audzināt skolēnus.

Stundas gaita: Skolotājs ievadrunā informē skolēnus par stundas tēmu, jautā, kādas ir skolēnu asociācijas saistībā ar vārdu „*sirreālisms*”.

Sāk stāstījumu par vēsturiskiem faktoriem, notikumiem un nosacījumiem, kuri bija sirreālisma aizsākšanas pamatā. Iepazīstina ar sirreālisma mākslas virziena pārstāvi Salvadoru Dalī un viņa kritiskās paranojas metodi. Iepazīstina ar sirreālistu spēli „Dārgais liķis”. (*pielik.4.*) Skolēni paņem 3 lapiņas, kuras piedāvā skolotājs. Skolotājs pastāsta uzdevumu, demonstrē gan vienkāršus zīmējumu piemērus, gan S. Dalī gleznu attēlus grāmatās. Visu stundu palīdz skolēnu darbam, atbild uz jautājumiem, risina radušās problēmas. Stundas beigās novērtē un savāc darbus.

Spēles „Dārgais liķis” aprobācija stundā

Nepieciešamie materiāli: skolotājam jā sagatavo pēc iespējas vairāk lapiņu ar lietvārdiem, jā sagatavo S.Dalī gleznu reprodukcijas grāmatu ilustrāciju vai izdrukas veidā. Skolēnam – papīrs, krāsainie zīmuļi, eļļas krītiņi, flomasteri

Norise: Spēle norisinās visas stundas garumā. Skolotājs sagatavo lapiņas ar lietvārdiem, iemet tās maisiņā un piedāvā skolēniem. Skolēns paņem trīs lapiņas ar lietvārdiem, domā kā savienot šos tēlus vai priekšmetus zem vienas idejas. Skolēns drīkst izmantot savus papildpriekšmetus, kas palīdzētu šo lietvārdu savienošanai. Visas stundas garumā skolēns attēlo savu ideju, nosauc savu darbu.

Prognozējamais rezultāts:

Skolēns gūst priekšstatu par sirreālisma mākslas virzienu, un ar S. Dalī kritiskās paranojas metodi daiļradē. Iepazīstas ar mākslas darbiem. Gūst priekšstatu par sirreālistu domāšanas veidu.

Otrās stundas plānojums

Tēma: „Priekšmetu noslēpumi” 1 mācību stunda (40 minūtes)

Mērķi:

Izglītojošais: Iepazīstināt ar formu izmantošanas iespējām, izmantojot S. Dalī daiļradi.

Attīstošais: Attīstīt tehniskās iemaņas, trenēt roku, attīstīt fantāziju.

Audzinošais: Estētiski audzināt skolēnus.

Nepieciešamie materiāli: skolotājam – S.Dalī gleznu reprodukcijas grāmatu ilustrāciju vai izdrukas veidā. Skolēnam – papīrs, krāsainie zīmuļi, eļļas krītiņi, flomasteri.

Stundas gaita: Skolotājs sasveicinās, atgādina par iepriekšējā stundā iesakto tēmu. Sāk stāstījumu par formu transformēšanas, pārveidošanas un objektu daudznozīmības efekta radīšanas iespējām, kuras piedāvā sirreālisma mākslas virziens. Skolotājs demonstrē S. Dalī gleznu piemērus, kā arī vienkāršākus zīmējumus. Izstāsta skolēniem uzdevumu. Piedāvā izvēlēties attēlu ar priekšmetu, kuru skolēnam būs jāpārveido. Dod iespēju manīt izvēlēto attēlu, ja tas neder skolēna iecerei, vai ir par grūtu. Skolotājs visu stundu palīdz ar padomiem, virza, izskaidro. Stundas beigās novertē un savāc darbus.

Prognozējamais rezultāts:

Skolēns gūst priekšstatu par formu izmantošanas iespējām, izmantojot S. Dalī daiļradi. Iepazīstas ar mākslas darbiem.

Trešās stundas plānojums

Tēma: „Mirāža pludmalē” 1 mācību stunda (40 minūtes)

Mērķi:

Izglītojošais: Iepazīstināt ar S. Dalī halucināciju, sapņu, mirāžu, maldīgo redzējumu izmantošanas metodi sirreālisma mākslas darbu radīšanā. Kā arī ar formu izmantošanas iespējām, izmantojot S. Dalī daiļradi.

Attīstošais: Attīstīt tehniskās iemaņas, trenēt roku, attīstīt fantāziju.

Audzinošais: Estētiski audzināt skolēnus.

Nepieciešamie materiāli: skolotājam – S.Dalī gleznu reprodukcijas grāmatu ilustrāciju vai izdrukas veidā. Skolēnam – papīrs, krāsainie zīmuļi, eļļas krītiņi, flomasteri.

Stundas gaita: Skolotājs ievadrunā pastāsta par S. Dalī dzimteni un šī gleznotāja īpašo saistību ar jūru. Tiek demonstrētas mākslinieka gleznas un to īpatnības. Tiek rādīti arī vienkāršāki piemēri zīmējumu veidā, kurus uzzīmē pats skolotājs. Skolotājs iepazīstina klasi ar uzdevumu. Visas stundas laikā palīdz ar padomiem, virza, izskaidro nesaprotamo. Stundas beigās novērtē un savāc darbus.

Prognozējamais rezultāts:

Skolēns iepazīstas ar Iepazīstināt ar S. Dalī halucināciju, sapņu, mirāžu, maldīgo redzējumu izmantošanas metodi sirreālisma mākslas darbu radīšanā. Kā arī ar formu izmantošanas iespējām, izmantojot S. Dalī daiļradi. Iepazīstas ar mākslas darbiem.

Ceturtais stundas plānojums

Tēma: „Seju parvērtības” 2 mācību stundas (40 + 40 minūtes)

Mērķi:

Izglītojošais: Iepazīstināt ar formu izmantošanas iespējām, izmantojot S. Dalī daiļradi.

Attīstošais: Attīstīt tehniskās iemaņas, trenēt roku, attīstīt fantāziju.

Audzinošais: Estētiski audzināt skolēnus.

Nepieciešamie materiāli: skolotājam – S.Dalī gleznu reprodukcijas grāmatu ilustrāciju vai izdrukas veidā. Skolēnam – papīrs, krāsainie zīmuļi, eļļas krītiņi, flomasteri.

Stundas gaita: Skolotājs ievadrunā atgādina par iepriekšējo stundu tematiem un apkopo iegūtās zināšanas. Sāk stāstījumu par S. Dalī portretu gleznošanas variantiem. Skolēni klausās skolotāja stāstījumu, paralēli tiek demonstrētas gleznu reprodukcijas – „Mejas Vestas seja, kas var būt izmantota kā sierreālistu dzīvoklis”, „Sejas un augļu vazes parādīšanās pludmalē”, „Vecums, bērnība un jaunība”. Tiek demonstrēti arī vienkāršāki piemēri zīmējumu formā. Skolotājs pastāsta uzdevumu, informē, ka uzdevums tiek pildīts divas mācību stundas, piedāvā skolēniem izvēlēties attēlu ar cilvēka seju pretskatā, dod idejas radošam darbam. Skolotājs uz tāfeles rāda, ar ko jāsāk darbs. Tiek uzzīmēta sejas forma, novilkta palīglinijas proporcionālai sejas daļu attēlošanai. Visas stundas laikā palīdz, virza, skaidro nesaprotamo.

Mācību vērtēšanas kritēriji:

Ceturtajā uzdevumā tika vērtēts sekojošais: vai skolēns izveidojis savu stāstu; vai skolēns izvēlējis priekšmetus un tēlus, kuri ir saskaņoti ar izveidoto stāstu; skolēns uzzīmējis priekšmetus un tēlus tā, ka tie veido attēlā redzamā cilvēka seju; skolēns izveido nosaukumu darbam. Skolēns izveidojis kvalitatīvu darbu.

Prognozējamais rezultāts: Skolēns gūst priekšstatu par iepazīstināt ar formu izmantošanas iespējām, izmantojot S. Dalī daiļradi. Iepazīstas ar mākslas darbiem.

4.4. Uzdevumu kopas aprobācija un skolēnu radošo darbu analīze

Pirmais uzdevums

Tēma: „Iepazīšanās ar sirreālismu,,

Norise: Stundas sākumā tika uzdots jautājums par skolēnu priekšzināšanām saistībā ar sirreālisma mākslas virzienu. Šajā klasē priekšzināšanu par šo tēmu nebija. Skolēni tika iepazīstināti ar šī virziena rašanās priekšnosacījumiem un ar sirreālistu spēles „Dārgais liķis” noteikumiem. Skolēni izrādīja interesi, teica, ka līdzīgu spēli spēlēja literatūras stundā. Klase apskatīja attēlus ar S.Dalī gleznām „Žirafe ugunī” un „Saulains galdiņš”. Tika paskaidrots, pēc kāda principa jāveido savs darbs. Tika demonstrēti vienkāršāki piemēri. Skolēni tika brīdināti, ka darbs obligāti jānosauc. Sākumā skolēni bija samulsināti, jo nezināja ar ko sākt. Tad autore piedāvāja vairākus iespējamus uzdevuma risinājuma variantus un idejas. Skolēni, jautāja, vai drīkst realizēt to vai citu ideju, un kad bija iedrošināti un atbalstīti, atraisījās. Objektu savienošanas process viņiem patika, taču darba nosaukumi dažiem izraisīja grūtības, autore daudzkārt atkārtoja par šo nosacījumu.

Sākot ar pirmo stundu tika atrasts pozitīvs kontakts ar skolēniem. Viņi bija aktīvi, jautāja, ja kaut kas nebija saprotams. Visu stundu tika sniegta palīdzība saistībā ar idejām, ar iespējamo darbu nosaukumu noformulēšanu, ar priekšmetu zīmēšanu – lapas augšējā stūrī tika zīmēts neliela izmēra piemērs, skolēns pats to pārzīmēja. Vairākkārt tika atkārtoti jaunie un sarežģītie vārdi – paranoidāli-kritiskā metode, sirreālisms, zemapziņa. Šis atkārtojums bija nepieciešams, lai skolēni ātrāk iegaumētu jauno vielu.

Skolēni bija ieinteresēti, aizrauti ar darba procesu. Prakses vadītājs skolā informēja autori, ka parasti šo klasi ir grūti ieinteresēt. Radās interesantas idejas. Daži skolēni nepabeidza darbu, kas bija paredzēts, un lūdza pabeigt darbu mājās. Galvenais bija virzīt skolēnus uz sirreālistu domāšanas veida izpratni. Stundai uzstādītie mērķi bija sasniegti.

Pēc pirmā uzdevuma tika saņemti septiņpadsmit zīmējumi. No tiem tikai trīs nebija līdz galam izstrādāti. Tikai viens skolēns netika galā ar uzdevumu – izmantoja vienu, no piedāvātiem trim priekšmetiem. Arī nosaukums neatbilda radītam darbam. Cits skolēns izmantoja darbā visus trīs lapiņās uzrakstītos lietvardus, taču nespēja tos radoši izmantot. Viņi tika vienkārši uzzīmēti viens blakus otram. Priekšmetus varētu apspēlēt ar lielāku izdomu.

Pārējie darbi bija rūpīgi izstrādāti un pārdomāti. No septiņpadsmit zīmējumiem par pabeigtiem var nosaukt astoņus darbus, pārējos varētu būt pielabotas dažas detaļas izpildījuma

ziņā – aizpildīti ar krāsu fona un priekšmetu laukumi. Ar objektu idejisko sasaistīšanu tika galā trīspadsmit skolēni. Trim skolēniem viens priekšmets neiederējās izveidotajā darba saturā.

Viegli un atjautīgi savienoja priekšmetus Jevģenijs. (6.5. att.)

Par asprātīgu var nosaukt Aivara darbu, kurš atšķīrās no klasesbiedru zīmējumiem ar idejas sarežģītuma pakāpi, kā arī labu tehnisko izpildījumu. Šim zēnam ir savs rokraksts, kurš pamanāms līniju zīmējumā. (6.1. att.)

Konstantīna zīmējumā var just līdzību ar S. Dalī gleznu „Atmiņas pastāvība” (1931) – „The Persistence of Memory” motīvu, kaut arī šī glezna netika skolēniem demonstrēta. Konstantīna zīmējumā pulkstenis maina ierasto formu un savas īpašības, kļūstot par tik vieglu, ka to spēj pacelt divas spalviņas. (6.4. att.)

Valērijas zīmējums ir kvalitatīvi izpildīts, taču varēja piestrādāt pie priekšmetu idejiskās savienošanas. (6.2. att.) Neskatoties uz to, varēja uzskatīt, ka Valērija ar uzdevumu tika galā un augsti novērtēt viņas darbu.

Šajā uzdevumā skolēni bija tendēti dot zīmējumam nosaukumu pēc darba pabeigšanas.

Otrais uzdevums

Tēma: "Priekšmetu noslēpumi"

Norise: Autore iepriekšējā stundā ievēroja, ka skolēnu uzmanību var iegūt ar demonstrējuma metodi, tāpēc uzreiz tika rādītas S. Dalī gleznu reprodukcijas ar priekšmetu transformācijām un priekšmetu daudznozīmīgo saturu: „Sieviete ar rožu galvu”, „Narcisa metamorfoze” un „Mūžīgā mīkla” un paralēli tika stāstīta teorija un skolēnu uzdevums. Īpašu interesi izraisīja „Mūžīgā mīkla”, kur parādās vairāki objekti vienā gleznā. Rādot attēlu „Narcisa metamorfoze”, klasei bija uzdots jautājums, vai skolēni dzirdēja grieķu mītu par Narcisu. Skolēni to nezināja, tādēļ mīts tika pastāstīts, lai glezna paliktu saprotama.

Tad tika rādīti vienkāršāki piemēri zīmējumu veidā. Skolēni pienāca pie pirmā sola un izvēlējās sev attēlu, ko varēja mainīt, ja tas izrādījās par grūtu, vai nederēja iecerei. Daži skolēni mainīja izvēlētos attēlus pat divas reizes. Sākumā skolēni aizdomājās, viņiem bija sarežģīti iedomāties, kas varētu ar priekšmetu notikt. Tika parādītas dažas reklāmas no žurnāliem, kur bija apskatāma priekšmeta atsevišķo daļu aiztāšana ar citiem priekšmetiem, saglabājot tā sākuma formu. Uz tāfeles tika uzzīmētas dažas idejas – ar ko jāsāk. Piemēram, putekļusūcējs pats pēc savas būtības ir maiss, slota un sūklis, tos arī jāuzzīmē. Autore pamanīja, ka viena daļa skolēnu uzreiz spēja atrisināt uzdevumu, otrai daļai bija ļoti grūti radīt ideju, pie trešās grupas piederēja skolēni, kuri nejaušā kārtā veica atklājumus, bija pārsteigti un iedvesmoti ar to. Piemēram, uzdevuma izpildīšanas laikā Aleksejs atklāja, ka pagriežot priekšmetu otrādi, automātiski tika mainīta tā funkcija. (6.10. att.) Tas sajūsmināja skolēnu un iedvesmoja rūpīgāk izstrādāt zīmējumu.

Visas stundas laikā skolēniem tika sniegta palīdzība saistībā ar idejām, ar dažādu priekšmetu zīmēšanu. Dažiem skolēniem idejas bija vairākas un viņi šaubījās gandrīz visu stundu. Tika sniegti padomi, argumenti, kāpēc izvēlēties šo nevis citu ideju, ka arī piedāvātas gatavās idejas, taču skolēni nebija ar mieru tās ņemt un vēlējās radīt kaut ko savu. Bija redzama vēlme strādāt, jo skolēni zīmēja vairākas skices. Šiem skolēniem tika atļauts pabeigt darbu mājās.

Autore ievēroja, ka pat tie, kuriem bija grūtāk ar izpildīšanas tehniku, ar lielu centību vēlējās pārnest savu ideju uz papīra, kaut arī varēja izvēlēties vieglāku risinājumu. Diemžēl ne visiem pietika laika rūpīgi izzīmēt priekšmetus, dažiem nepalika laika fonam. Šī stunda noritēja klusāk un mierīgāk par iepriekšējo. Otram uzdevumam bija jāatvēl vairāk laika, taču lielākai skolēnu daļai, ieinteresētība darba procesā bija tik liela, ka skolēni paveica vairāk nekā paši uzskatīja. Skolēni izrādīja interesi, prasīja padomus, uzklaustīja.

Kopā tika saņemti trīspadsmit darbi. Daudz skolēnu nebija skolā slimības dēļ. Ar priekšmetu transformēšanas uzdevumu tika galā divpadsmit skolēni. Par kvalitatīvi izstrādātiem var nosaukt astoņus darbus. Pārējiem četriem trūkst izpildījuma kvalitātes, vienam – pārveidošanas principa ievērošanas.

Valērija un Kristīna piedāvāja vairākus priekšmeta pārvērtību iespējas veidus vienā zīmējumā. Abi darbi ir kvalitatīvi izpildīti. (6.6.,6.7. att.)

Skolēni tika stimulēti aizpildīt visus laukumus, taču sajūsma par idejām novirzīja dažus skolēnus no tehniskā izpildījuma. Šajā stundā lielākā daļa audzēkņu izdomāja darba nosaukumu pirms zīmēšanas. Ideja deva nosaukumu darbam. Divi skolēni – Reimonds un Jevģenijs bija iepriecināti ar iespēju realizēt savas neparastās idejas, kas līdz šim nebija iespējams. Diemžēl, neskatoties uz asprātīgām idejām, abu zīmējumu kvalitāte pazemināja viņu atzīmi. Jevģenija zīmējums izpildes ziņā bija kvalitatīvāks. (6.9. att.)

Konstantīns pilnībā izprata uzdevumu, taču nespēja iekomponēt savus objektus lapā. Taču autore, zinot zēna līmeni, augsti novērtēja šo darbu. (6.8. att.)

Trešais uzdevums

Tēma: „Mirāža pludmalē”

Norise: Skolēni tika iepazīstināti ar S. Dalī dzimteni un par mākslinieka īpašo saistību ar jūru. Tika demonstrēti attēli ar S. Dalī gleznām un paralēli tika pievērsta uzmanība vēl vienai sirreālisma īpatnībai – objektu deformēšanai apkārtējā vidē. Tika rādīti arī vienkāršāki piemēri zīmējumu veidā. Tika pastāstīts uzdevums, un uzzīmēti piemēri uz tāfeles. Visu stundu bija sniegta palīdzība ar idejām, ar priekšmetu attēlošanu. Skolēni bija iedrošināti zīmēt drosmīgāk – zīmēt absurdas, nereālas lietas.

Laiks atvēlēts trešam uzdevumam bija pietiekams, taču šajā stundā bija jūtama intereses mazināšanās salīdzinājumā ar iepriekšējām stundām. Iemesls varētu būt vairākos ierobežojumos, kurus paredzēja uzdevums – zīmēt tikai pludmali, jūras ainavu un ka jābūt jūrmalai raksturīgai apkārtējai videi. Taču objektu izvēlē skolēni nebija ierobežoti. Tas radīja negaidītas grūtības. Iepriekšējās stundās tika sagatavoti konkrēti priekšmeti, vai iespējamās idejas darbā ar tēliem, šajā uzdevumā tika dota izveles brīvība, kura samulsināja skolēnus. Tāpēc domāšanas veicināšanai bija jādod dažus padomus, idejas un iespējamās situācijas, kuras varētu atgadīties ar skolēnu krasmalā. Tas palīdzēja, un klase veiksmīgi tika galā ar uzdevumu. Daži audzēkņi izvēlējās kopēt autores piedāvātos zīmētos piemērus, kas netika uzslavēts. Var secināt, ka brīvība nesekmē attīstību un ka skolotājs ir tas, kurš ir atbildīgs par mācību rezultātu.

Stundas beigās tika saņemti trīspadsmit darbi. Par pabeigtiem un kvalitatīviem var nosaukt astoņus zīmējumus, viens darbs bija kvalitatīvs, taču pilnībā neatbilda stundā risināmajam uzdevumam. Šī zīmējuma autors vēlējās veidot darbu par savu izvēlēto tēmu. Pārējie darbi atbilda uzdevumam, taču tiem pietrūka izpildes kvalitātes – nebija aizpildīti ar krāsu fona un objektu laukumi, arī aizpildījums dažos darbos bija nekvalitatīvs.

Reimonds, kurš iedvesmojās ar savu ideju realizēšanu iepriekšējā stundā, arī šī uzdevuma aprobācijas laikā uzrādīja lieliskus rezultātus. (6.11. att.) Pats viņš neuzskatīja savu darbu par labu, taču autores uzslava rosināja viņu padarīt savu zīmējumu kvalitatīvāku. Parasti šis skolēns neizrādīja lielu interesi vizuālās mākslas stundās, taču sirreālisma tēma viņam izrādījās tuva. Šī zēna darbi atšķīrās no klasesbiedru radītiem zīmējumiem ar oriģinalitāti, asprātību un atbilda stundai uzstādītiem mērķiem. Zēns izprata katras stundas uzdevumus. Diemžēl zīmējumu kvalitāte traucēja saņemt skolēnam augstāko vērtējumu.

Augsti novērtēts bija arī Kristīnas zīmējums (6.14. att.). Skolniece izprata uzdevumu, izveidoja kvalitatīvu darbu, taču praktikante, zinot šīs skolnieces līmeni, uzskata, ka viņa

varētu vairāk piestrādāt pie idejas. Piemēram, apspēlēt delfīnu un nagu lakas pudelītes vāciņu, piesaistot tos apkārtējai videi.

Asprātīgi risināja uzdevumu Sergejs (6.12. att.) un Dmitrijs (6.13. att.). Dmitrijam pietrūka spilgtuma, bet kopumā darbs ir veiksmīgs.

Ceturtais uzdevums

Tēma: "Seju pārvērtības"

Pirmās stundas norise: Ievadrunā tika apkopots viss, kas bija iepazīts iepriekšējās trīs nodarbībās. Skolēni tika iepazīstināti ar S. Dalī oriģinālo cilvēka sejas gleznošanas veidu. Tika demonstrēti attēli ar S. Dalī gleznām-rēbusiem. Tie izraisīja lielu ieinteresēti. Tika demonstrēti arī vienkāršāki piemēri zīmējumu veidā. Tika pastāstīts uzdevums. Autore informēja skolēnus, ka uzdevums paredzēts divām stundām. Klase bija aicināta izvēlēties vienu, no pirmajā solā noliktajiem attēliem ar cilvēku sejām. Bija iespēja mainīt attēlus. Šoreiz to darīja tikai pāris skolēnu. Kad tas bija izdarīts, uz tāfeles tika rādīts, ar ko jāsāk darbs. Tika uzzīmēta sejas forma, novilkta palīglīnijas proporcionālai sejas daļu attēlošanai.

Skolēni aizdomājās par idejām, bet kad Jevģenijs uzreiz izdomāja, ka zīmēs sievieti-santehniķi (6.17. att.), pārējiem sāka rasties neparastas idejas. Viņi jautāja atļauju tās uzzīmēt. Autore sniedza palīdzību ar idejām, ar priekšmetu attēlošanu, iedrošināja zīmēt absurdas, neparastas, neiedomājamās idejas par iespējamām cilvēku profesijām vai hobijiem. Skolēni ar prieku un humoru dalījās ar idejām, palīdzēja viens otram, kas radīja pozitīvu radošu atmosfēru klasē. Pirmās stundas beigās visi skolēni uzzīmēja seju, apmēram puse izmantoja uz tāfeles uzzīmēto sejas proporciju shēmu, lielākā daļa izvēlējās ideju, uz kuru balstīsies sejas pārveidošanā, apmēram puse sāka aizpildīt laukumus ar krāsu. Daži skolēni izvēlējās aizgūt piedāvātos zīmētos piemērus, kas nebija sveicams. Stundas beigās skolēni izteica vēlēšanos nodot iesāktos zīmējumus uz glabāšanu līdz nākošai stundai.

Tēma: "Seju pārvērtības"

Otrās stundas norise: Skolēni paņēma savus darbus no iepriekšējās stundas, kurus atdeva uz glabāšanu, un turpināja zīmēt. Uz tāfeles bija piestiprinātas pagājušajā stundā demonstrētās, kā arī jaunās S. Dalī gleznu reprodukcijas. Tika sniegta palīdzība ar priekšmetu attēlošanu, padomi par zīmējumu kvalitātes uzlabošanu. Tiem, kuriem kaut kādu darbu trūka, un ja viņi bija pabeiguši šo uzdevumu, tika palūgts uzzīmēt parādus. Stundas beigās darbi tika novērtēti un savākti. Šim uzdevumam uzstādītie mērķi tika sasniegti, ielānotais tika veiksmīgi realizēts atvēlētajā laikā.

Tika radīti astoņpadsmit zīmējumi, no tiem kvalitatīvi izstrādāti – deviņi. Pieciem darbiem pietrūka fona laukumu aizpildījuma ar krāsu. Pārējiem darbiem pietrūka kvalitatīva tehniskā izpildījuma un nopietnas attieksmes pret uzdevumu.

Izcilus darbus gan kvalitātes, gan idejas ziņā izveidoja Aleksejs (6.18. att.), Valērija (6.20. att.), Jevģenijs (6.17. att.) un Valentīns (6.21. att.).

Reimonds, kuru ļoti piesaistīja sirreālisma tēma, pēc autorees domām, izveidoja idejas ziņā vienu no veiksmīgākajiem zīmējumiem (6.19. att.), taču nebija ievērojis nosacījumu, ka seja jāzīmē pretskatā un varēja uzlabot zīmējuma kvalitāti.

Aivars prasmīgi izveidoja zīmējumu, izprata uzdevumu, taču zīmējumam pietrūka laukumu aizpildījuma ar krāsu, tas pazemināja viņa vērtējumu. (6.22. att.)

Skolēnu darbu vērtējumi apkopoti septītajā pielikumā (*tabula 7.5.*) Visu skolēnu vērtējumi ir sekmīgi. 7.a klases zemākais vērtējums pēc uzdevumu kopas realizēšanas 10 ballu sistēmā ir 6 balles. Augstāko vērtējumu – 10 balles saņēma tikai divi skolēni. Visbiežāk saņemtais vērtējums bija 8. un 9. balles.

Autore secina, ka uzdevumu kopa tika veiksmīgi realizēta. Uzdevumi bija izprasti. Pēc otrā uzdevuma skolēni jau vieglāk izdomāja stāstus par izvēlētiem priekšmetiem. Kad tika atļauts zīmēt visneiedomākās idejas, skolēniem atraisījās domāšana un fantāzija. Skolēni palīdzēja viens otram ar ideju izveidi.

Jāveic uzlabojumi trešajā uzdevumā „Mirāža pludmalē” – jāprecizē tēmu. Par veiksmīgu autore uzskata spēles metodes izmantošanu ievadstundā, kā arī divu mācību stundu atvēlēšanu ceturta uzdevumam „Seju parvērtības”, kas deva iespēju skolēniem izveidot pārdomātu un kvalitatīvāku zīmējumu.

Par veiksmi var uzskatīt autorees spēju ieinteresēt, iedvesmot un iesaistīt darbā tos skolēnus, kuri līdz šim neizrādīja vēlēšanos nopietni strādāt vizuālās mākslas stundās. Autore pārliecinājās, ka iedrošinājums un uzslava spēj paaugstināt skolēnu pašvērtējumu, kas ir īpaši svarīgi pusaudžu vecumposmā. Tika pierādīta J. Valbjā doma, ka bērni, kuri uzrāda vājas sekmes tradicionālajos mācību pārbaudījumos, var parādīt labas spējas citās jomās. Kad skolēni atklāj savas dotības var būtiski palielināties viņu visparīga motivācija mācīties. Dotumu atklāšana var ievērojami paaugstināt bērna pašcieņu, pārliecību par savām spējām un mācību sasniegumus kopumā.

Secinājumi

- Lai iepazīstinātu skolēnus ar sirreālisma mākslas virzienu, jāieplāno ne mazāk kā trīs mācību stundas.
- Uzdevumu kopas veidošanas laikā jāparedz ievadstunda, lai tuvinātu skolēnus izpratnei par sirreālistu domāšanas veidu un dotu iespēju izmēģināt to praktiskajā darbā. Šī stunda jāvērtē pēc sistēmas ieskaitīts/neieskaitīts.
- Skolēni, kuri uzrādīja vājas sekmes vizuālās mākslas stundās saistībā ar citām tēmām, iepazīstoties ar sirreālisma mākslas virzienu, var parādīt labas spējas un radīt lieliskus radošos darbus .
- Autores novērojumi prakses laikā un skolēnu darbu analīze ļauj secināt, ka uzdevumu kopa tika veiksmīgi realizēta un mācību mērķi tika sasniegti.
- Spēle ir svarīga mācību metode vizuālās mākslas stundās. Tā ir lielisks veids kā iepazīstināt skolēnus ar sirreālisma mākslas virzienu. Spēle rada darbībai labvēlīgu atmosfēru, atraisa skolēnus; skolēni darbojas gan intelektuāli, gan radoši. Izmantojot spēli, praktiskā ceļā un vienkāršoti notiek iepazīšanās un dziļāka izpratne par savādāku apkārtējās pasaules redzējumu, jaunu domāšanas veidu.
- Skolotājam, kas gatavojas realizēt uzdevumu kopu saistībā S. Dalī glezniecību, jāatlasa tie uzskates materiāli, kuri emocionāli-negatīvi neiespaidotu un nenovērstu 7. klases skolēnu uzmanību no darba procesa.
- Autores izstrādātās uzdevumu kopas aprobācija prakses laikā veicināja skolēnu dažādu domāšanas veidu attīstību: metaforisko, analogo, transformējošo, provokatorisko un intuitīvi asociatīvo domāšanu.
- Pusaudžu vecums ir vispiemērotākais, lai iepazīstinātu skolēnus ar sirreālisma mākslas virzienu.
- Sirreālistu, īpaši S. Dalī glezniecība piedāvā visvairāk formu deformēšanas iespēju piemēru.
- Jo vairāk stundu tiek atvēlēts tēmai, jo vairāk reižu tiek atkārtoti jauni, sarežģīti termini, jo noturīgākas kļūst skolēnu zināšanas.

Nobeigums

Uzdevumu kopas aprobācija pierādīja, ka iepazīšanās ar tik sarežģītu mākslas virzienu, kā sirreālisms, prasa vairāk nekā vienu stundu, kura paredzēta šai tēmai Vizuālās mākslas programmā.

Veidojot uzdevumu kopu, autore pieskārās tikai nelielai daļai no plašās, neparastās un izaicinošās tēmas. Taču šī daļa ir viena no būtiskākām sirreālisma virziena pētīšanā, un tā ir formu deformēšana un tās veidi. Šī ir viena no nedaudzajām iespējām demonstrēt skolēniem, ka par galveno izteiksmes līdzekli vizuālajā mākslā var kļūt arī forma, nevis tikai līnija, krāsa vai tehnika.

Autore savā diplomdarbā pierādīja, ka pastāv daudz variantu, kā var iepazīstināt skolēnus ar sirreālisma tēmu. Realizējot jau izveidoto uzdevumu kopu, autorei radās arvien jaunas idejas, jaunu uzdevumu skices saistībā ar formu deformēšanas iespējām. Piemēram, grupu darbā, kā arī individuāli varētu veidot sirreālistisku kolāžu vai pārgleznot plakātus.

Autore šajā darbā apskatīja S. Dalī glezniecību laika posmā no 1934. līdz 1939. gadam, bet ja šo tēmu apskatīt plašāk, izpētīt iespējas veidot vizuālās mākslas stundās trīsdimensionālus objektus, apskatīt šo mākslas virzienu saistībā ar krāsu, emocijām, kopā ar skolēniem pētīt, kas ir raksturīgs sirreālistu ainavām, atsevišķu sirreālisma mākslinieku daiļradei, ko sirreālisms spēj dot mūsdienu reklāmas biznesā, izmēģināt dažādas tehnikas un spēles, kuras izmantoja šī virziena pārstāvji, tad iespēju kļūst neskaitāmi daudz.

Autore pielāgoja šo tēmu 7. klasei, kas, kā tika parādīts šajā diplomdarbā, tiek uzskatīts par vispiemērotāko vecumposmu, lai ar to iepazīstinātu. Taču vecākajās klasēs var risināt sarežģītākus uzdevumus, tad pamatzināšanas par šo mākslas virzienu kļūs jauniešiem par palīg līdzekli radošajā darbībā.

Uzdevumu kopas aprobācijas laikā skolēni iepazīnās ar S. Dalī glezniecību, pieskārās svarīgākajiem mākslinieka biogrāfijas faktiem, kuri ietekmēja viņa daiļradi, iepazīnās ar jauniem terminiem un mācījās tos izmantot, veidojot un raksturojot savus praktiskos darbus. Mācījās atraisīt fantāziju, uzdrīkstējās, ignorēt realitātes likumus, iepazīnās ar sirreālistu īpašo domāšanas veidu un pamēģināja praktiski to pielietot.

Skolēni uzzināja, ka forma, kā mākslas izteiksmes veids var būt tik pat iedarbīga kā krāsa vai līnija. Tika iepazīti dažādi formu pārvērtību veidi, apskatītas dažādas iespējas kā var spēlēt ar objektiem, to formam. Ka var ar vienkāršiem un ierastiem materiāliem – papīru un zīmuli kardināli mainīt objekta saturu, nozīmi un īpašības.

Sirreālisma tēma palīdz paildzināt bērnišķīgās fantāzijas darbību, kura mazinās pusaudžu vecumposmā. Lai radītu citu realitāti par labu palīgu var kļūt tieši forma un tās piedāvātās iespējas.

Izvēlētie uzskates materiāli bija veiksmīgi, veicināja skolēnu iesaistīšanos darba procesā un piesaistīja uzmanību. Tie skolēni, kuri līdz šim neizrādīja īpašu interesi vizuālās mākslas stundās, kuriem bija vājš zināšanu un prasmju līmenis negaidīti atklāja, ka šī tēma viņiem ir tuva. Pozitīvās darba atmosfēras radīšana jau sākot ar pirmo stundu, praktikantes uzslavas, mudinājumi un pašu skolēnu pārsteidzošie atklājumi veicināja viņus rūpīgāk noformulēt idejas un izstrādāt darbus. Iespēja kopēt klasesbiedru un skolotāja veidotās idejas bija maksimāli ierobežota, lai veicinātu skolēnu domāšanu un iztēli.

Autore atklāja, ka spēles metodes izmantošana lieliski noder iepazīstinot skolēnus ar jauno un sarežģīto mācību vielu. Tā atslābina, atraisa audzēkņu domāšanu, ļauj viņiem izteikt savas domas, uzlabo attiecības klasē, kas bija ļoti svarīgi autores prakses laikā, jo nesen klasei pievienojās skolēni no Rīgas 38. vidusskolas, kura tika slēgta.

Bieža jauno un sarežģīto teminu atkārtošana visas prakses laikā, tika veikta ar mērķi pastiprināt zināšanu noturīgumu. Katrā no piecām stundām bija pieminēts S. Dalī vārds, ka arī katrā stundā bija atklāti interesanti šī mākslinieka biogrāfijas fakti, kuri bija saistīti ar stundā risināmo uzdevumu. Skolēniem bija iespēja redzēt attēlus ar pašu mākslinieku, kas veicināja individuālo asociāciju veidošanos, jo S. Dalī ir pietiekami spilgta personība ar savdabīgu izskatu, kura uzreiz piesaista uzmanību.

Var secināt, ka uzstādītais mērķis – izpētīt formu pārvērtības S. Dalī 2-dimensiju darbos un to izmantošanas iespējas vizuālās mākslas stundās 7. klasē, tika sasniegts.

Tas tika paveikts izpildot uzstādītos uzdevumus:

- tika izpētīti sirreālisma mākslas virziena rašanās priekšnosacījumi un tā būtība.
- tika apskatīta forma, kā galvenais mākslas izteiksmes līdzeklis sirreālisma mākslas virziena kontekstā;
- tika izpētītas formu pārvērtības sirreālisma mākslas virzienā S. Dalī mākslas darbos;
- izstrādāta uzdevumu kopa;
- realizēta uzdevumu kopa;
- veikts pašvērtējums;
- tika analizēti skolēnu radošie darbi.

Autore redz arī iespējas sirreālisma mākslas virzienu petīt vecākajās klasēs. Šī tēma gan prasa attiecīgās literatūras pētīšanu un analīzi, taču tas paver vizuālās mākslas skolotājam daudzus ceļus idejām.

Izmantotās literatūras un avotu saraksts

Grāmatas

Literatūra latviešu valodā:

1. **Albrehta D.** *Didaktika*. Rīga: Raka, 2001.
2. **Briška I.** *Perspektīva un telpiskums*. Rīga: Zvaigzne ABC, 30. lpp.
3. **Dalī S.** *Ģēnija dienasgrāmata*. Rīga: Jumava, 1999.
4. **Kagaine Z.** *Radošā domāšana vizuālajā mākslā*. Rīga: Zvaigzne ABC, 1999. 26-33. lpp.
5. **Kagaine Z.** *Tēlainā domāšana vizuālajā mākslā*. Rīga: Zvaigzne ABC, 2006. 37.-68. lpp.
6. **Rubenis A.** *20. gadsimta kultūra Eiropā*. Rīga: Zvaigzne ABC, 2004. 141. lpp.
7. **Students A.** *Bērna, pusaudža un jaunieša psiholoģija*. Rīga: autora izdevums, 1935. 317., 353., 384. lpp.
8. **Svence G.** „Attīstības psiholoģija”. Rīga: Zvaigzne ABC, 1999. 120.-136. lpp.
9. **Šprangers E.** *Jaunatnes psiholoģija* Rīga: M. Liepiņas izdevums, 1929. 44-65. lpp.
10. **Valbis J.** *Skolēna personības attīstība – izglītības pamatu izdevums*. Rīga: Zvaigzne ABC, 2005. 61.lpp.
11. **Veijers F.** *Salvadors Dalī. Dzīve un darbi*. Sērija „Mākslinieki tuvplānā”. Jāņa Rozes apgāds, latviešu izdevums, 2006. 96.lpp.
12. **Vorobjovs A.** *Vispārīgā psiholoģija* Rīga: SIA Izglītības soļi, 2000. 111.- 114. lpp.
13. **Zelmenis V.** *Pedagoģijas pamati* Rīga: Raka, 2000.
14. **Zirdziņa V.** *Vizuālās mākslas valodas ābece*. Rīga: apgāds Sprīdītis, 1995. 96. lpp.

Literatūra angļu valodā:

15. **Arnason H.H.** *History of Modern Art*. London: Thames & Hudson, 2001. 315-320. p.
16. **Gombrich E.H.** *Mākslas vēsture*. Rīga: Zvaigzne ABC, 1995. 593.-594. lpp.
17. *A History of Art* General editor **L. Gowing**. England: Andromeda, 2002. 882. p.
18. **Descharnes R.** *Dali*. New York: Publishers. Published in 1985 by Harry N. Abrams.
19. **Moorhouse P.** *Dali* Greenwich Editions, 2002. 94.lpp.
20. **Neret G.** *Salvador Dali*. Köln: Taschen, 2007. 96.lpp.
21. **Wilson S.** *Surrealist painting*. Phaidon, 1991. 31.lpp.

Literatūra krievu valodā:

22. **Волков Н.** *Композиция в живописи*. Москва: «Искусство», 1977.

23. **Выготский Л.** *Воображение и творчество в детском возрасте*. Санкт-Петербург: «Союз», 1997.
24. **Дали С.** *Моя тайная жизнь*. ООО «Поппури», 2003. 640.lpp.
25. **Дзери Ф.** *Сальвадор Дали, постоянство памяти*. Серия «Сто великих картин». Москва: Издательство «Белый город».
26. **Лесли Р.** *Сюрреализм. Мечта о революции*. Белфакс, 1997.
27. **Лойко Г. В., Жабцев В. М.** *Школа изобразительного искусства*. Минск: Харвест, 2004.
28. **Маслоу А.** *Мотивация и личность*. 3. издание. Серия «Мастера психологии». Издательство «Питер», 2003.

Vārdnīcas

29. *Mazā estētikas vārdnīca*. M. Ovsjaņņikova un V. Razumnija red. Rīga: Liesma, 1965. 43.lpp.
30. Blūma D. *Mazā mākslas vēstures terminu vārdnīca*. Rīga: Zvaigzne ABC. 161. lpp.
31. *Chambers 21th century dictionary*. Editor Mairi Robinson. 1999.

Normatīvie akti

32. **ISEC Vizuālā māksla, mācību programma 1.-9. klasei**. Rīga, 2001. 100.lpp.
33. **Vispārējās vidējās izglītības mācību priekšmeta standarts. Vizuālā māksla**. Rīga: Ministru kabineta 2008.gada 2.septembra noteikumi Nr.715., 44.pielikums

4. Internets

34. Pieejams: <http://ru.wikipedia.org/wiki/%D0%9B%D0%BE%D1%82%D1%80%D0%B5%D0%B0%D0%BC%D0%BE%D0%BD> (atsauce 29.04.2010.)
35. [tiešsaiste]. Pieejams: http://lv.wikipedia.org/wiki/D%C5%BEuzepe_Ar%C4%8Dimboldo (atsauce 29.04.2010.)

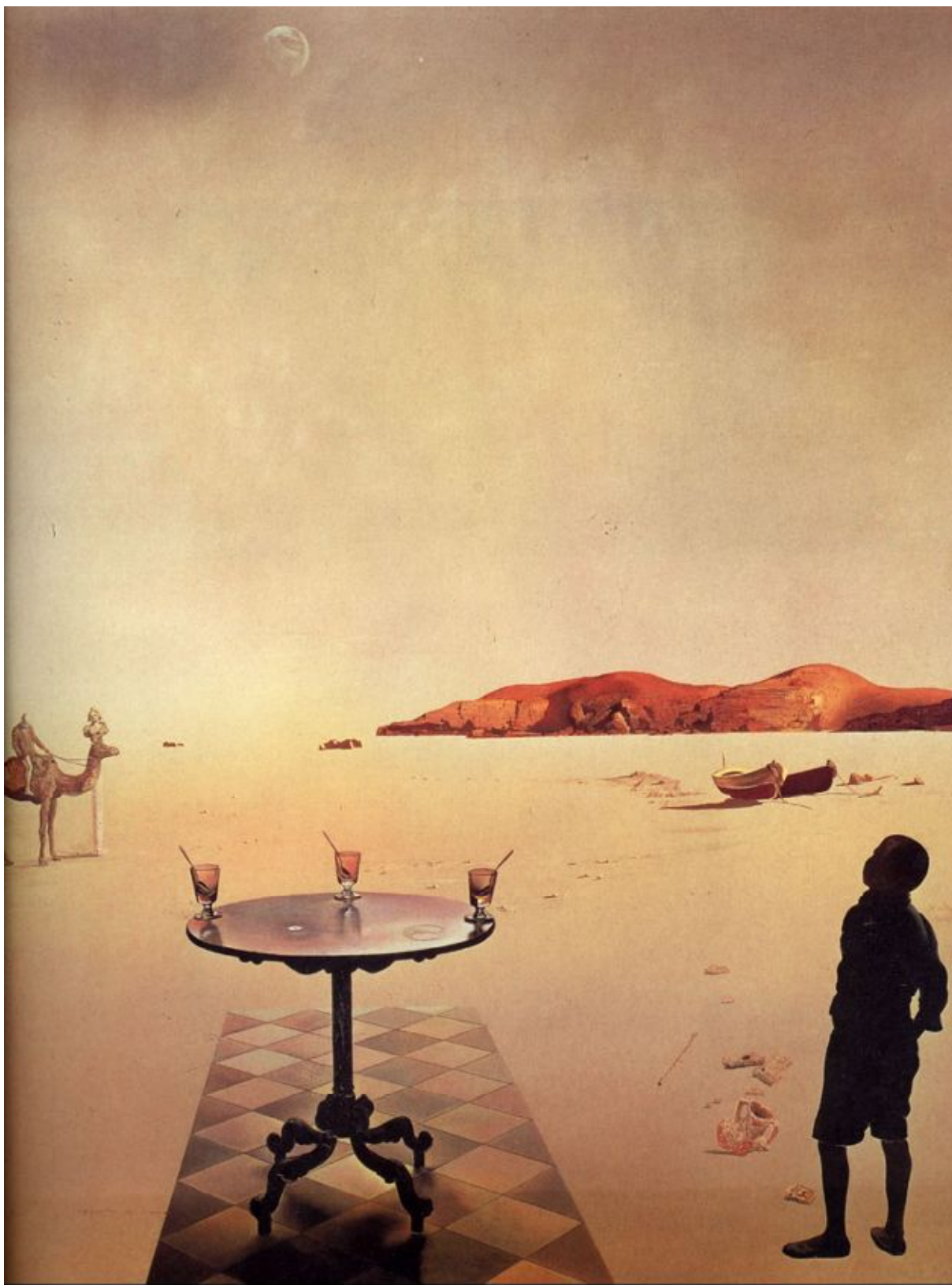
S.Dalī gleznu reprodukcijas:

36. [tiešsaiste]. Pieejams: <http://www.sdali.ru/telo.php?menu=k3439> (apskatīts 29.04.2010.)
37. [tiešsaiste]. Pieejams: <http://web2.infoguard.net/lubo/vision/gallery/dali/index.php?gallery=11> (apskatīts 17.05.2010.)

38. [tiešsaiste]. Pieejams: http://www.dali-gallery.com/html/allworks_c.htm (apskatīts 17.05.2010.)
39. [tiešsaiste]. Pieejams: <http://www.artst.org/> (apskatīts 17.05.2010.)
40. [tiešsaiste]. Pieejams: http://www.all-art.org/history580-3_Surrealist_Art3.html (apskatīts 20.05.10.)

Pielikumi

1. Pielikums. Salvadora Dalī gleznas

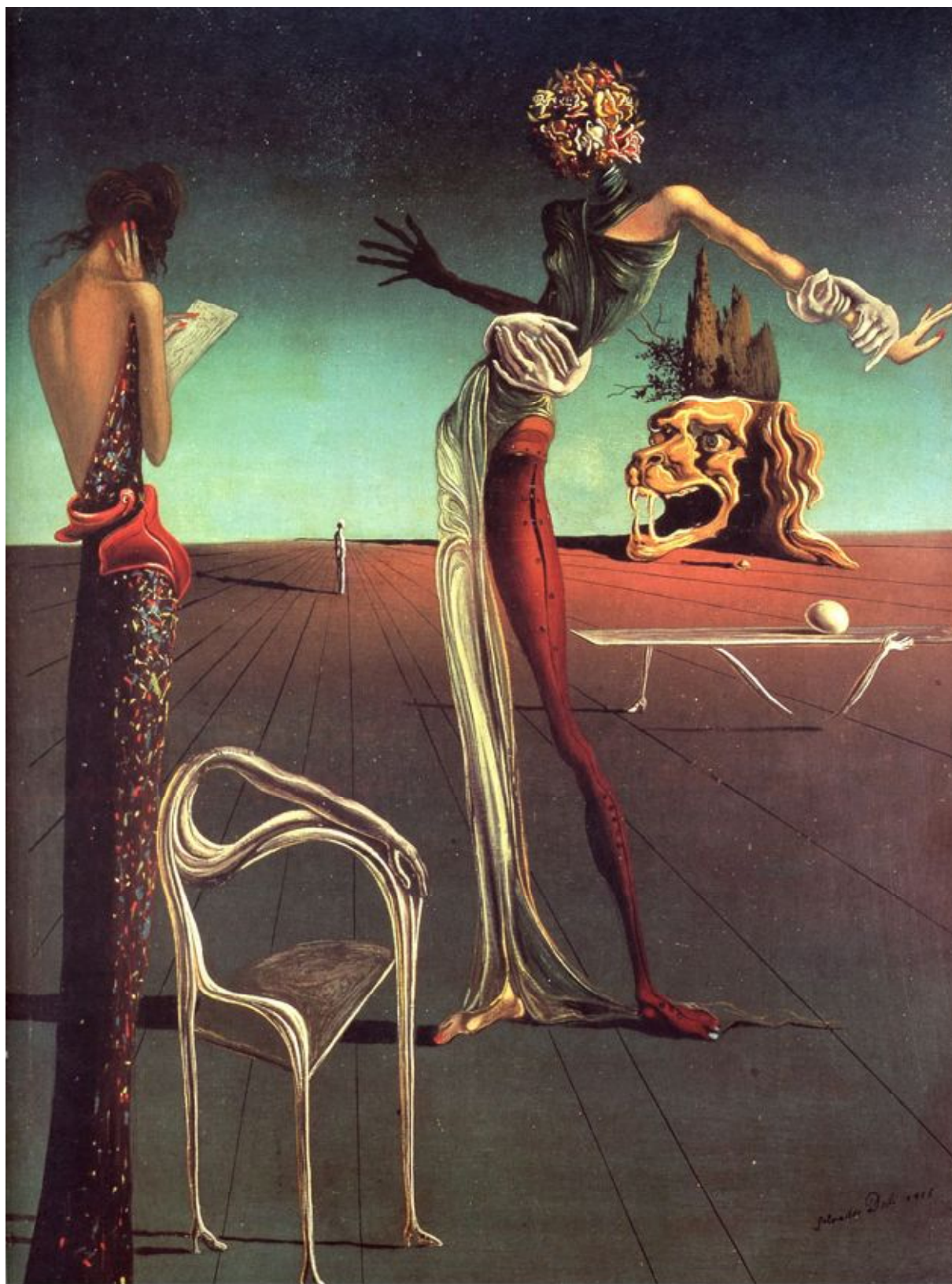
1.1. att. Saulains galdiņš (1936.)

1.2. att. Žirafe liesmās (1936.-37.)

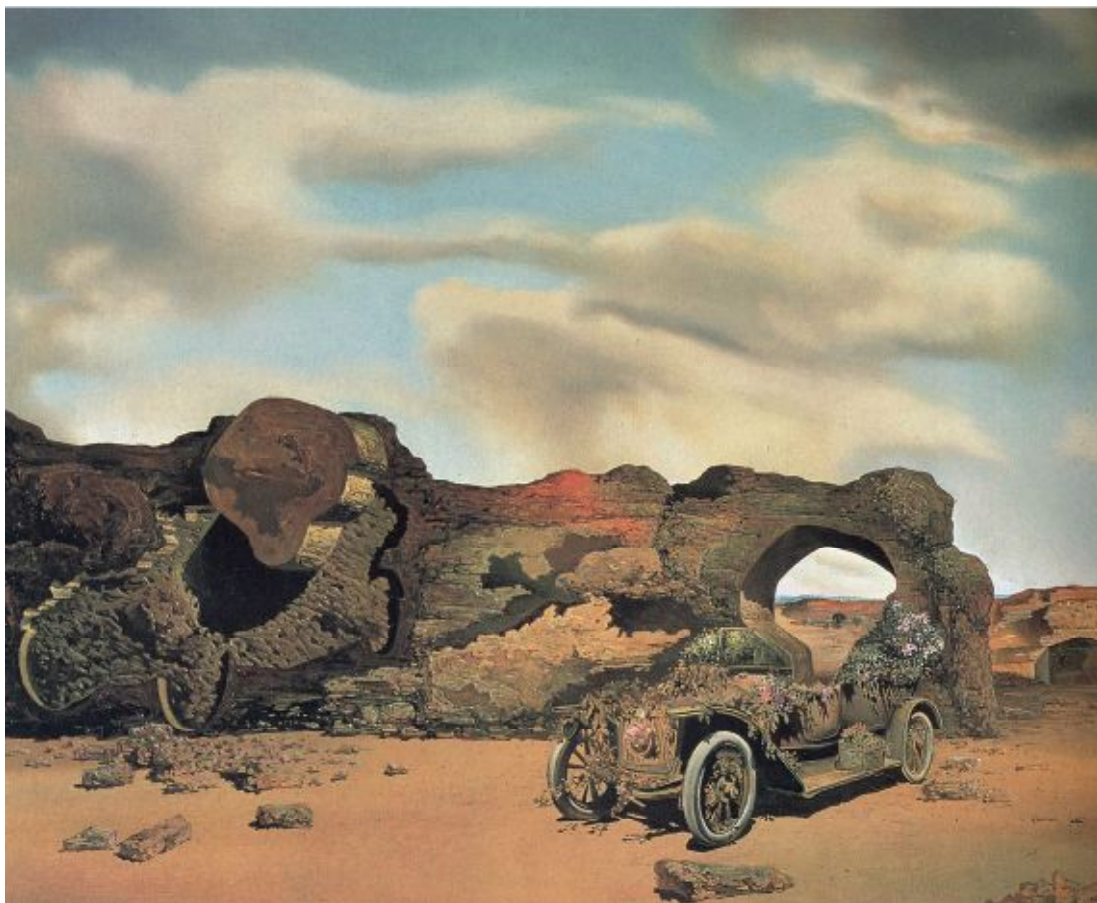
1.3. att. Kraštmalas ainava ar telefonu. (1938.)

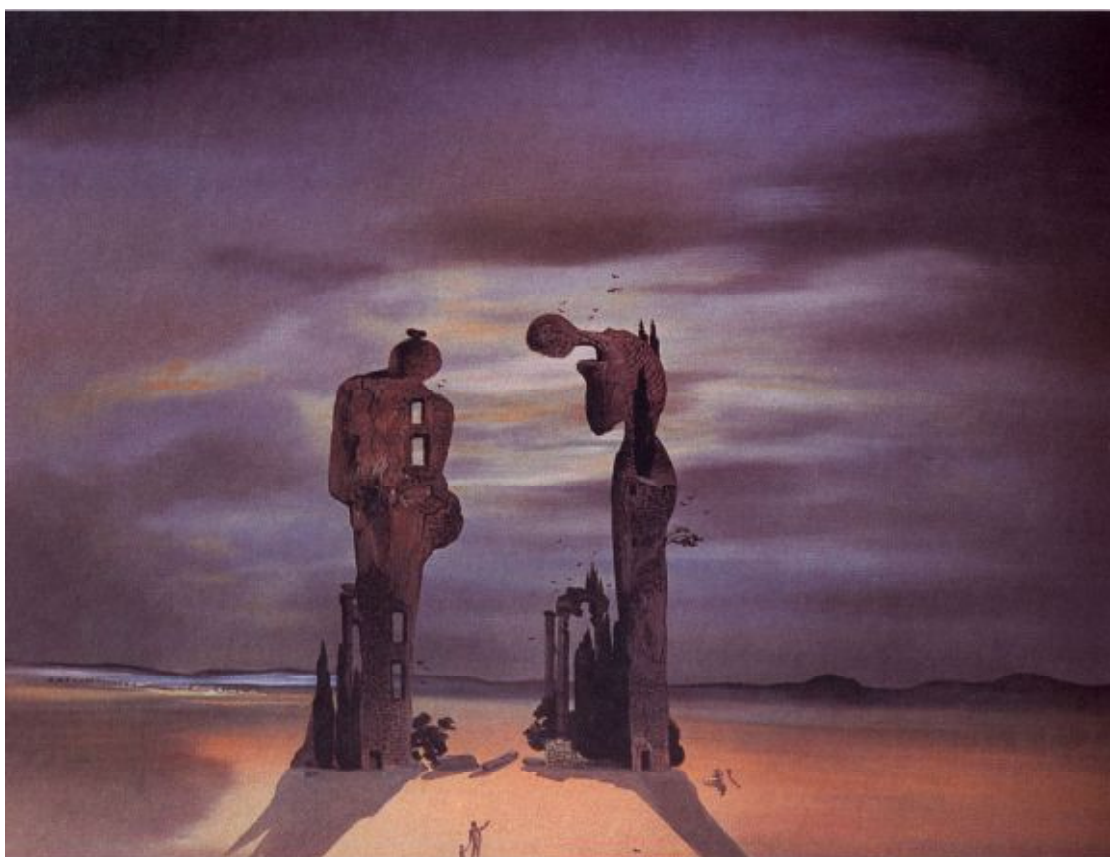
1.4. att. Sieviete ar rožu galvu (1935.)

1.5. att. Narcisa metamorfoze (1937.)

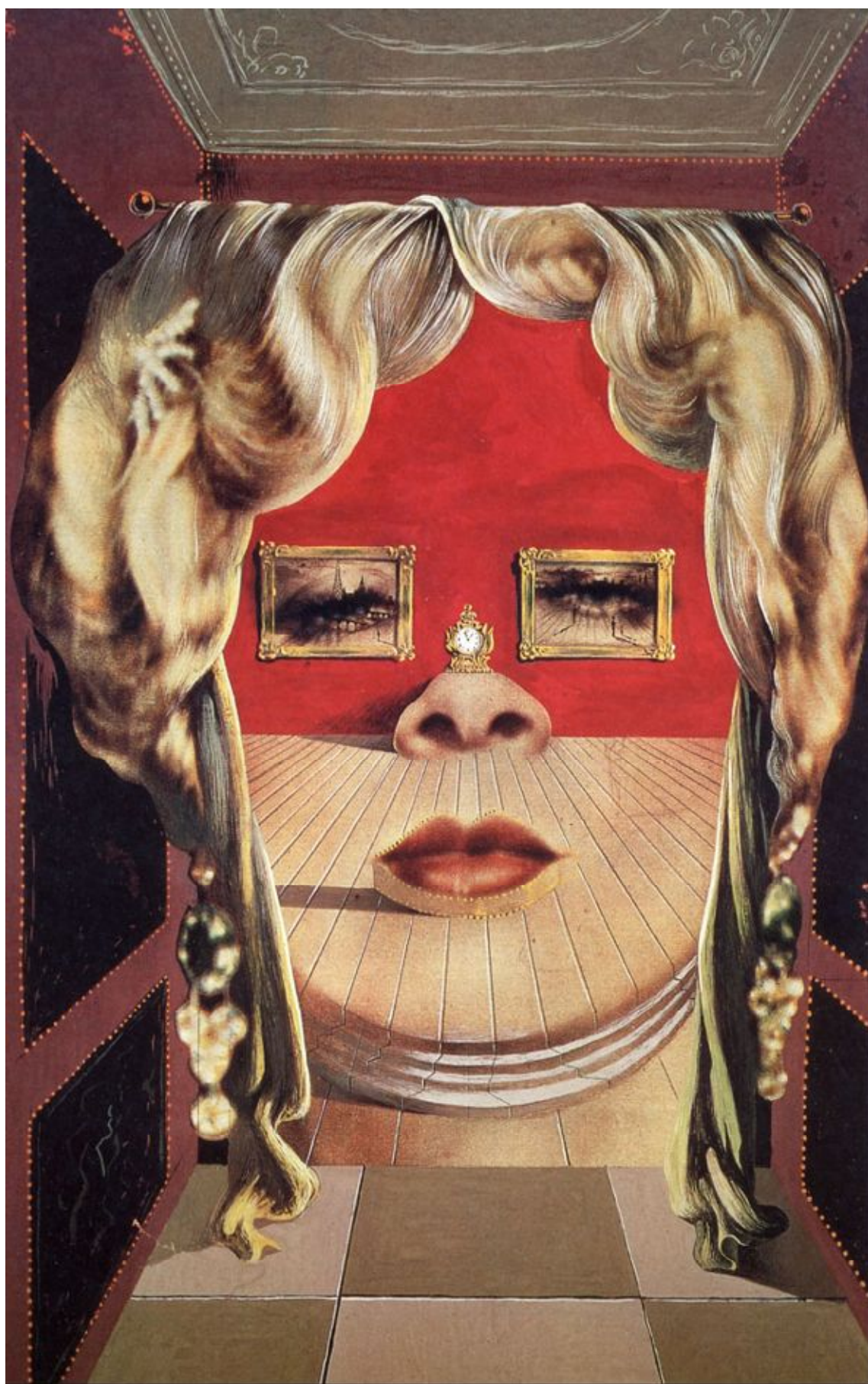
1.6. att. Paranoīdāli- kritiskā vientulība (1935.)

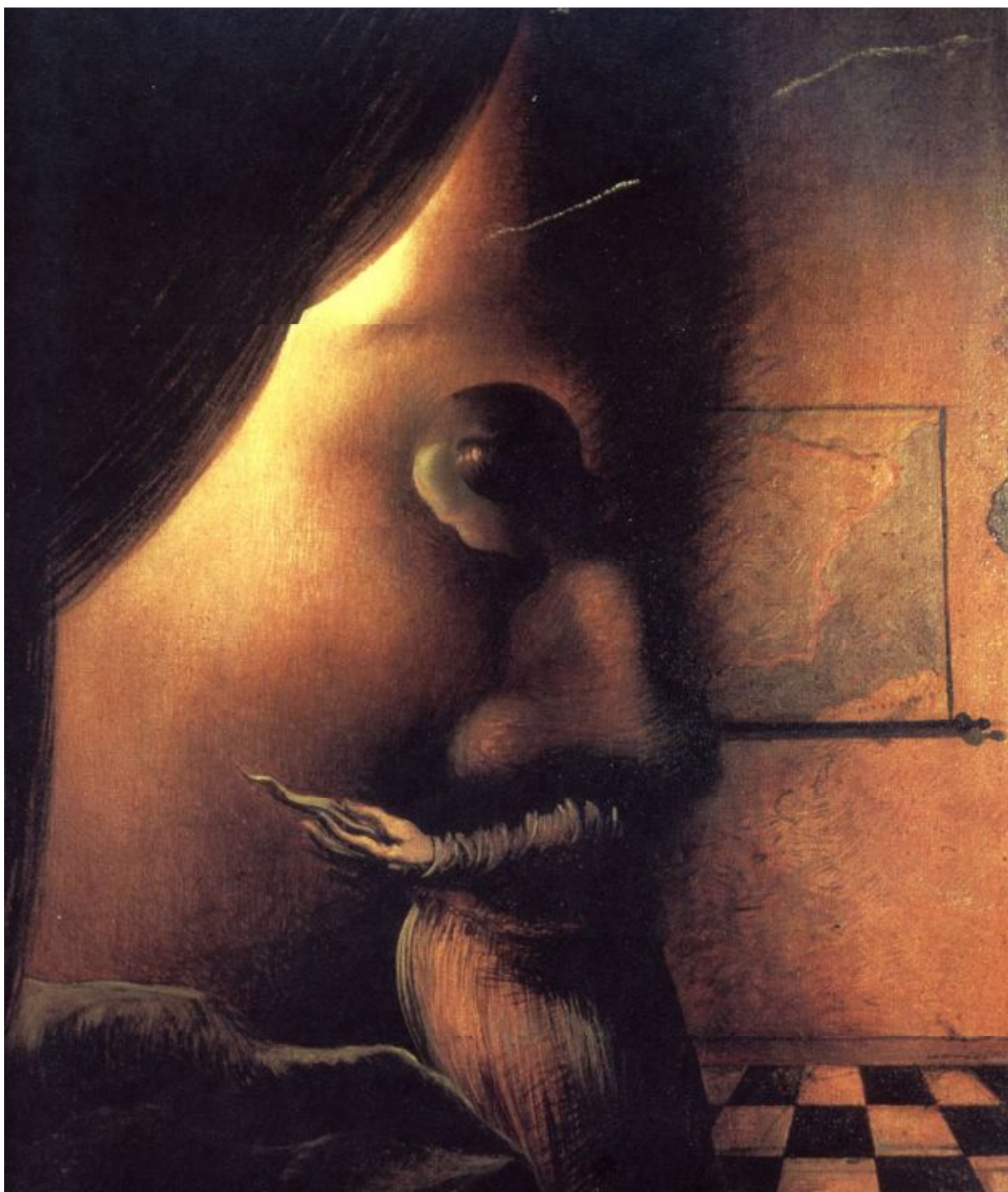
1.7. att. Arheoloģiska Andželusa atbalss (1935.)

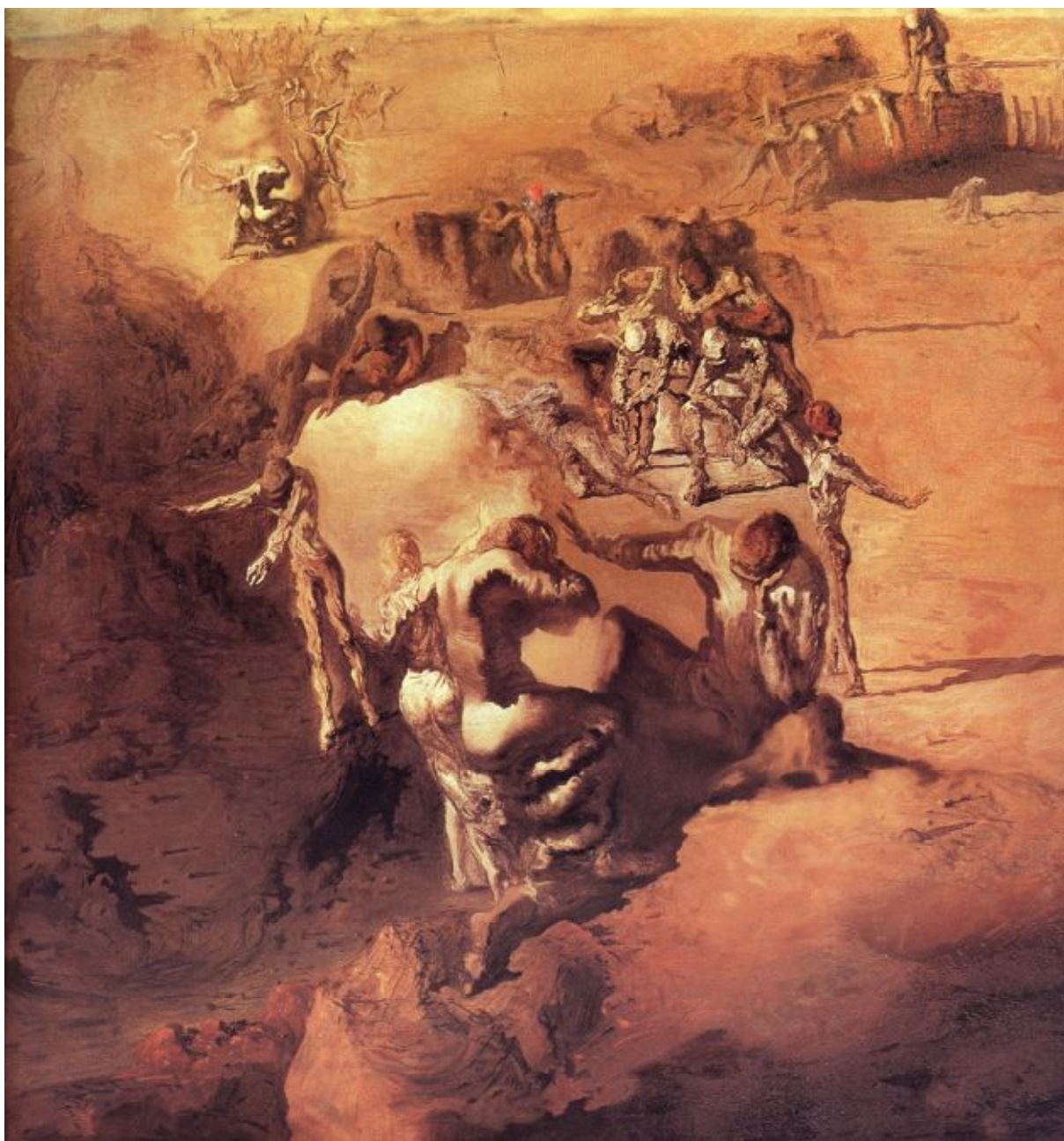
1.8. att. Delftas pilsētas parādīšanās (1935.-36.)

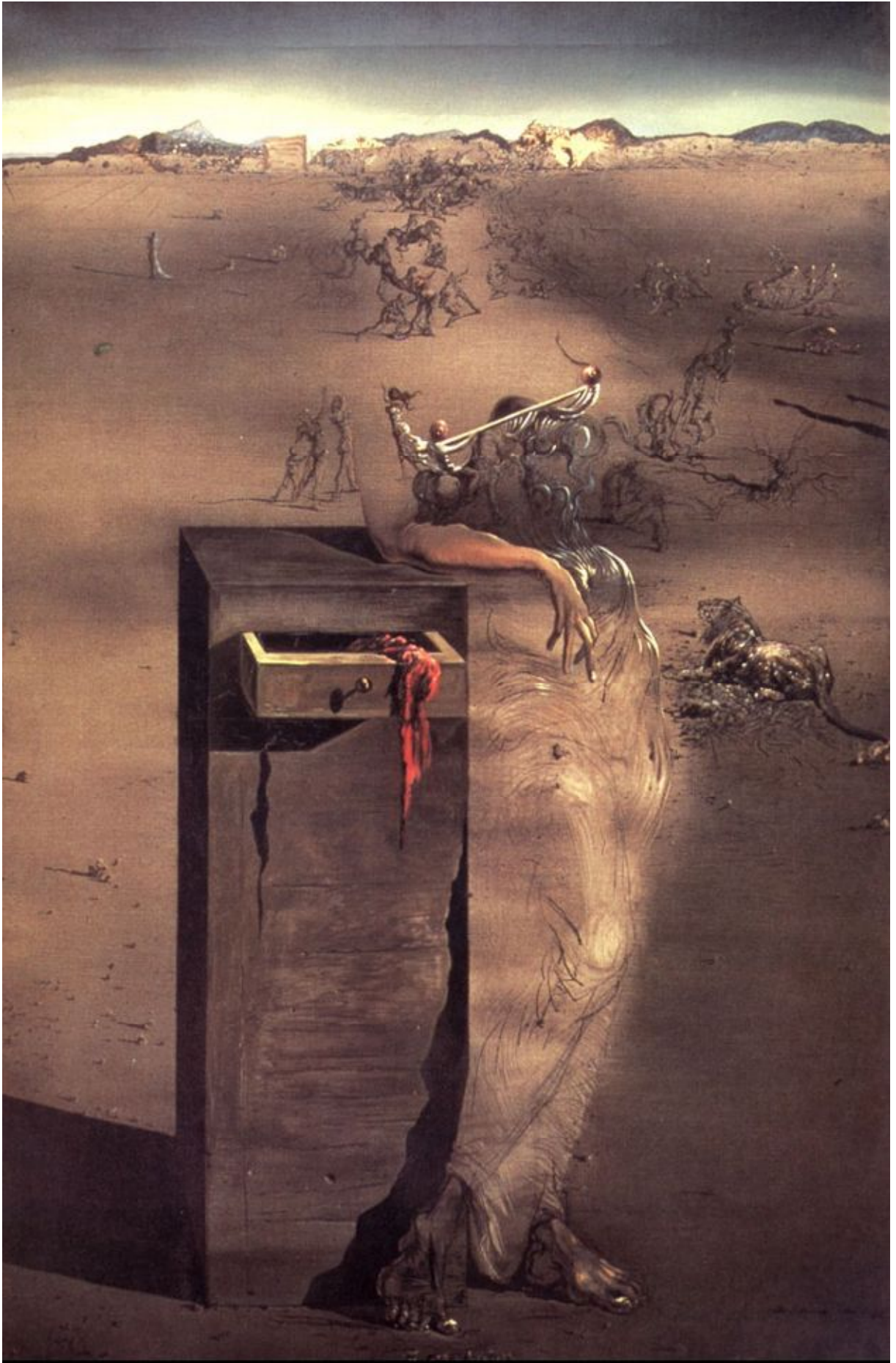
1.9. att. Mejas Vestas seja (var tikt izmantota kā sirreālistu dzīvoklis) (1934.-1935.)

1.10. att. **Zūdošie tēli** (1938.)

1.11. att. Liels paranoiķis (1936.)

1.12. att. Spānija (1938.)

1.13. att. Sejas un augļu vāzes parādīšanās pludmalē (1938.)

1.14. att. Paranoiskās figūras (1935.)

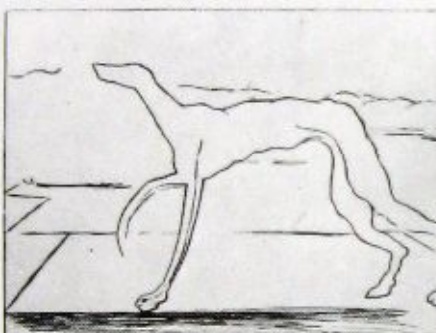
1.15. att. Mūžīgā mīkla (1938.)

70. Philosopher
reclining

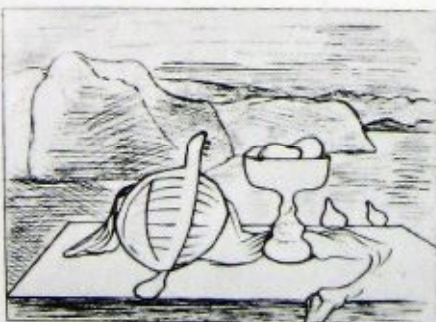
73. Mythological
beast

71. Greyhound

74. Face of the
great Cyclopean,
Cretin

72. Mandolin,
compotier, figs
on a table

75. Woman seen
from the back
mending a sail

2. Pielikums. Intervija ar prakses vadītāju Rīgas 74.vidusskolā

Intervija ar Rīgas 74. vidusskolas vizuālās mākslas skolotāju Igoru Širjaevu.

1. Cik skolēnu ir 7.a klasē?

20 skolēni.

2. Cik ilgi jūs strādājat ar šīs klases skolēniem?

No pirmās klases, ar jaunpienākušiem skolēniem no slēgtās Rīgas 38. vidusskolas – pirmo gadu.

3. Kādas īpatnības pastāv šajā klasē?

No nesen slēgtās Rīgas 38. vidusskolas atnākuši jauni skolēni, kuru uzvedība ir skaļāka. Tie iespaido pārējos.

4. Vai ir kādas problēmas ar skolēnu uzvedību?

Īpašu grūtību nav, bet skolēni kļūst nemierīgi vai, otrādi – slinki dienās, kad ir paredzēti kontroldarbi citos priekšmetos.

5. Kāda ir skolēnu attieksme pret vizuālās mākslas stundām?

Šo stundu uztver kā atpūtu. Vienai daļai patīk tikai zīmēt, otrai klausīties teoriju. Attieksme ir pozitīva, taču nemērķtiecīga.

6. Kādas ir skolēnu vidējās sekmes un zināšanu līmenis?

Sekmes lielākai daļai ir vidējas un labas. Dažiem zēniem ir problēmas, slinkuma dēļ. Skolēni ir spējīgi, taču daudz zaudē slinkojot. Nākas daudreiz atkārtot jau iepazītās tēmas. Teorētiskas lietas, piemēram, proporcijas, perspektīva, kompozīcijas likumi ir sarežģītas tēmas, kuras skolēniem jāatkārto katru gadu. Manuprāt programmā tām ir atvēlēts par maz stundu. Tās tiek aizmirstas, netiek ievērotas. Stāstījumi par mākslas virzieniem izraisa interesi, taču arī ātri aizmirstas.

7. Vai skolēni kādreiz bija iepazīstināti ar sirreālisma mākslas virzienu?

Nē, tā būs pirmā reize.

8. Kā parasti jūs pasniedzat šo tēmu?

Parasti es izskaidroju šo virzienu ar mākslinieku vēlmi uzzīmēt savus sapņus, slimīgās fantāzijas. Skolēniem pasniedzu šo tēmu kā sava sapņa zīmējumu vienai stundai. Cenšos neapgrūtināt skolēnus ar sarežģītiem uzdevumiem.

9. Vai jūs uzskatāt, ka sirreālisma tēma ir atbilstoša 7. klases skolēniem?

Nē, manuprāt, tā ir par sarežģītu un par izaicinošu 14-15 gadus veciem bērniem, tāpēc vienkāršoju stāstījumu, neizmantoju sarežģītus terminus. Sirreālisma tēmu vajadzētu pasniegt vecākajās klasēs.

10. Cik skolēnu 7.a klasē apmeklē mākslas skolu vai ar mākslu sastītos pulciņus?

Šajā klasē neviens neapmeklē mākslas skolu, taču ir talantīgi skolēni, kurus es regulāri uzaicinu piedalīties vizuālās mākslas olimpiādēs. Viņi saņēm arī labas vietas.

11. Kas skolēniem sagādā grūtības uzdevumu izpildes procesā?

Grūtības ir ar kādu priekšmetu vai tēlu iekomponēšanu lapā, neprot zīmet proporcionālas cilvēku figūras un sejas, kaut arī šo tēmu es novadīju šiem bērniem 5. un 6. klasē un regulāri atkārtāju proporciju likumus. Viņiem liekas grūti zīmēt arī sarežģītus dzīvniekus – zirgus, tīģerus un t.t.

12. Kādas tēmas izraisa interesi?

Zēniem – grafīti, mašīnas, pilsētvide, dažādu simbolu zīmēšana un izgudrošana. Meitenēm grūti noteikt konkrētu tēmu. Pārsvarā, tās ir ainavas, mode, augi.

13. Kādas metodes jūs izmantojiet stundās?

Stundas sākumā – stāstījums, izmantoju uzskates līdzekļus – grāmatas, zīmēju piemērus uz tāfeles.

14. Vai ir pieejama kāda tehnika – dators, projektors un t.t.?

Nē, nav tādas iespējas.

3. Pielikums. Uzdevumu kopas tabula

Iepazīšanās ar formu pārvērtībām Salvadora Dalī glezniecībā vizuālās mākslas stundās 7. klasē.						
Nr.	Stundas tēma un paredzētais laiks	Stundas mērķis	Stundas ietvaros risināmie uzdevumi	Nepieciešamie materiāli darbam	Mācību metodes	Vērtēšanas kritēriji
1.	„Iepazīšanās ar sirrealismu” (1 stunda)	Iepazīstināt skolēnus ar sirreālisma mākslas virzienu, un ar Salvadora Dalī kritiskās paranojas metodi daiļradē.	Skolotājs piedāvā skolēniem lapiņas ar nejauši izvēlētiem, savstarpēji nesaistītiem 3 priekšmetiem; 1. Skolēnam jānoformulē sava ideja, jāizdomā savs stāsts, lai vienotu šos priekšmetus. 2. Skolēnam jāizveido savs darbs, attēlojot vismaz 2 no trijiem dotajiem priekšmetiem. 3. Jāpiezīmē savi tēli un objekti, lai tie palīdzētu	<u>Skolotājam:</u> S.Dalī gleznu piemēri, lapiņas ar priekšmetiem. <u>Skolēnam:</u> A4 formāta balts papīrs, parastie un krāsainie zīmuļi, dzēšgumija, eļļas krītiņi, guaša, flomāsteri.	Lekcija, demonstrējums, saruna, skolēnu radošs individuāls praktiskais darbs.	1. Skolēns ir noformulējis savu ideju, izdomājis stāstu, lai vienotu šos priekšmetus; 2. Skolēns ir attēlojis vismaz 2 no trim piedāvātiem priekšmetiem; 3. Skolēns ir uzzīmējis savus objektus un tēlus, kuri vieno

			<p>savienot dotos priekšmetus;</p> <p>4. Skolēns izveido nosaukumu darbam;</p> <p>5. Skolēnam jāizveido kvalitatīvs darbs:</p> <ul style="list-style-type: none"> • jāizkrāso objekti • jāizkrāso fons • jābūt kvalitatīvi aizkrāsotiem laukumiem. 			<p>dotos priekšmetus.</p> <p>4. Skolēns izveidojis nosaukumu darbam;</p> <p>5. Skolēns izveidojis kvalitatīvu darbu:</p> <ul style="list-style-type: none"> • izkrāsoti objekti • izkrāsots fons • laukumi ir kvalitatīvi aizkrāsoti.
2.	<p>„Priekšmetu noslēpumi” (1 stunda)</p>	<p>Iepazīstināt ar formu izmantošanas iespējām, izmantojot Salvadora Dalī daiļradi.</p>	<p>Skolotājs izdala attēlus ar nejausi izvēlētiem objektiem.</p> <p>1. Skolēnam jāizveido savs stāsts par šo objektu. Kas ar to varētu notikt? (tas kļūst ēdams, tas nogrimst un tml.).</p> <p>2. Skolēnam jāizdomā/jāizvēlās</p>	<p><u>Skolotājam:</u> S.Dalī gleznu piemēri, lapas ar priekšmetiem.</p> <p><u>Skolēnam:</u> A4 formāta balts papīrs, parastie un krāsainie zīmuļi, dzēšgumija, eļļas krītiņi, guaša, flomāsteri.</p>	<p>Lekcija, demonstrējums, saruna,</p> <p>skolēnu radošs individuāls praktiskais darbs.</p>	<p>1. Skolēns ir izveidojis savu stāstu par objektu;</p> <p>2. Skolēns ir izvēlējis priekšmetus un tēlus, kuri ir saskaņoti ar izveidoto</p>

			<p>priekšmeti vai tēli, kuri saskaņojas ar izveidoto stāstu.</p> <p>3. Skolēnam jāuzzīmē izvēlētos priekšmetus un tēlus tā, lai tie veidotu attēlā redzamo objektu, kuru iedeva skolotājs.</p> <p>4. Skolēns izveido nosaukumu darbam.</p> <p>5. Skolēnam jāizveido kvalitatīvs darbs:</p> <ul style="list-style-type: none"> • jāizkrāso objekti • jāizkrāso fons • jābūt kvalitatīvi aizkrāsotiem laukumiem. 			<p>stāstu;</p> <p>3. Skolēns ir uzzīmējis priekšmetus un tēlus tā, ka tie veido attēlā redzamo objektu;</p> <p>4. Skolēns ir izveidojis nosaukumu darbam.</p> <p>5. Skolēns izveidojis kvalitatīvu darbu:</p> <ul style="list-style-type: none"> • izkrāsoti objekti • izkrāsots fons • laukumi ir kvalitatīvi aizkrāsoti.
3.	„Mirāža pludmalē”	Iepazīstināt ar, Salvadora Dalī halucināciju, sapņu, mirāžu,	1. Skolēnam jāuzzīmē savas vīzijas (skolēns var izmantot, asociācijas, fantāziju un tēlus no saviem	<u>Skolotājam:</u> S.Dalī gleznu piemēri.	Lekcija, demonstrējums, saruna,	1. Skolēns darbā ir attēlojis vīzijas, kuras atrodas vidē, saistītā ar jūru;

	(1 stunda)	<p>maldīgo redzējumu izmantošanas metodi sirreālisma mākslas darbu radīšanā.</p> <p>Kā arī ar formu izmantošanas iespējām, izmantojot Salvadora Dalī daiļradi.</p>	<p>sapņiem), kurām jāatrodas vidē, saistītā ar jūru.</p> <p>2. Skolēns izveido stāstu, formulē ideju par tēmu „Mirāža pludmalē”: (ko es redzu karstuma dūriena brīdī, es aizmiegu pludmalē un tml.);</p> <p>3. Skolēns izvēlās tēlus un priekšmetus, kuri ir saistīti ar izveidoto stāstu vai ideju;</p> <p>4. Objektam jārodas no vides. (vienlaikus jāizceļas un jāsaplūst ar to, objekti nav atrauti no vides);</p> <p>5. Skolēnam jāizveido kvalitatīvs darbs:</p> <ul style="list-style-type: none"> • jāizkrāso objekti 	<p><u>Skolēnam:</u> A4 formāta balts papīrs, parastie un krāsainie zīmuļi, dzēšgumija, eļļas krītiņi, guaša, flomāsteri.</p>	<p>skolēnu radošs individuāls praktiskais darbs.</p>	<p>2. Skolēns ir izveidojis stāstu, noformulējis ideju par tēmu „Mirāža pludmalē”</p> <p>3. Izvēlētie tēli un priekšmeti ir saistīti ar skolēna ideju, tematiku.</p> <p>4. Uzzīmētie objekti izceļas no apkārtējās vides, bet vienlaikus saplūst ar to;</p> <p>5. Skolēns izveidojis kvalitatīvu darbu:</p> <ul style="list-style-type: none"> • izkrāsoti objekti • izkrāsots fons • laukumi ir kvalitatīvi aizkrāsoti.
--	------------	--	--	--	--	---

			<ul style="list-style-type: none"> • jāizkrāso fons • jābūt kvalitatīvi aizkrāsotiem laukumiem. 			
4.	„Sejas pārvērtības” (2 stundas)	Iepazīstināt ar formu izmantošanas iespējām, izmantojot Salvadora Dalī daiļradi.	<p>Skolotājs piedāvā attēlus ar cilvēku sejām pretskatā.</p> <p>1. Skolēnam jāizveido savs stāsts par šo cilvēku. Kas ar to varētu notikt? (šī cilvēka profesija, vaļasprieks).</p> <p>2. Skolēnam jāizdomā/jāizvēlās savi priekšmeti vai tēli, kuri saskaņojas ar izveidoto stāstu. (piemēram, priekšmeti vai tēli, kas asociējas vai atspoguļo kādu profesiju);</p> <p>3. Skolēnam jāuzzīmē izvēlētos priekšmetus un tēlus tā, lai tie veidotu attēlā</p>	<p><u>Skolotājam:</u> S.Dalī gleznu piemēri, attēli ar sejām pretskatā.</p> <p><u>Skolēnam:</u> A4 formāta balts papīrs, parastie un krāsainie zīmuļi, dzēšgumija, eļļas krītiņi, guaša, flomāsteri.</p>	Lekcija, demonstrējums, saruna, skolēnu radošs individuāls praktiskais darbs.	<p>1. Skolēns izveidojis savu stāstu;</p> <p>2. Skolēns izvēlējies priekšmetus un tēlus, kuri ir saskaņoti ar izveidoto stāstu;</p> <p>3. Skolēns uzzīmējis priekšmetus un tēlus tā, ka tie veido attēlā redzamā</p>

			<p>redzamā cilvēka seju.</p> <p>4. Skolēns izveido nosaukumu darbam.</p> <p>5. Skolēnam jāizveido kvalitatīvs darbs:</p> <ul style="list-style-type: none"> • jāizkrāso objekti • jāizkrāso fons • jābūt kvalitatīvi aizkrāsotiem laukumiem. 			<p>cilvēka seju;</p> <p>4. Skolēns izveido nosaukumu darbam.</p> <p>5. Skolēns izveidojis kvalitatīvu darbu:</p> <ul style="list-style-type: none"> • izkrāsoti objekti • izkrāsots fons • laukumi ir kvalitatīvi aizkrāsoti.
--	--	--	---	--	--	--

4. Pielikums. Spēles „Dārgais liķis” noteikumi

Oriģinālās spēles noteikumi

Spēle „Dārgais liķis” tika izveidota 1925. gadā. (26,64.lpp.) Tās noteikumi tiek dažādi pilnveidoti un pārveidoti, taču spēles mērķis un būtība paliek nemainīgi. „Tā ir spēle, kuras dalībnieki cits citam nodod lapiņu, kurā katrs uzraksta kādu teikuma vārdu, nezinot citus. Iepriekš doti ir vienīgi tradicionālie teikuma locekļi (teikuma priekšmets, izteicējs, papildinātājs). Spēle ieguva nosaukumu no pirmā izveidotā teikuma: „Dārgs liķis dzers jaunu vīnu”. Šis princips tika pārņemts uz zīmējumu ar analogisko nosaukumu „*The Exquisite Corpse*”, kur viens dalībnieks zīmēja galvu, cits torsu un t.t.” (6,141.lpp.) Zīmējums tika radīts 1933. gadā un tās autori-spēles dalībnieki bija Andrē Bretons, Tristāns Carā, Valentīns Hjugo un Konrāds Knutsens. (26,64.lpp.)

4.1.att. Dārgais liķis (1933)

Uzdevumu kopai pielāgotie, spēles noteikumi

Nepieciešamie materiāli: Skolotājam jā sagatavo pēc iespējas vairāk lapiņu ar lietvārdiem un S.Dalī gleznu reprodukcijas grāmatu ilustrāciju vai izdrukas veidā. Skolēnam – papīrs, krāsainie zīmuļi, eļļas krītiņi, flomasteri

Norise: Spēle norisinās visas stundas garumā. Skolotājs, iemet sagatavotās lapiņas ar lietvārdiem maisiņā un piedāvā skolēniem. Skolēns tās paņem un sāk domāt kā savienot šos tēlus vai priekšmetus zem vienas idejas. Skolēns drīkst izmantot savus papildpriekšmetus, kas palīdzētu šo lietvārdu savienošanai. Visas stundas garumā skolēns attēlo savu ideju, nosauc savu darbu.

4.1. tabula Lietvārdi spēlei „Dārgais liķis”

Laiva	Zīmulis	Spārni	Mobilais telefons	Palma	Siers	Soma	Ūdens	Gulta	Spalva
Krēsls	Mākonis	Lampa	Koks	Žogs	Ģitāra	Strūklaka	Plate	Ķemme	Gliemežvāks
Šķēres	Kurpe	Pudele	Cepure	Austiņas	Tārps	Saulespuķe	Tējkanna	Banāns	Avīze
Lāpsta	Gaļa	Kaktuss	Dakša	Vāze	Televizors	Saule	Roka	Svece	Krusts
Brilles	Konfekte	Zieds	Durvis	Kāpnes	Gaisa balons	Mēness	Kāja	Mašīna	Lidmašīna
Bikses	Ota	Krūze	Pulkstenis	Vanna	Ābols	Zivs	Acis	Lūpas	Skapītis
Laiva	Logs	Grāmata	Kleita	Ritenis	Raķete	Saldējums	Taurenis	Arbūzs	Uguns
Tomāts	Pildspalva	Galds	Slota	Spainis	Torte	Virve	Putns	Kamīns	Kauliņš
Grozs	Koka lapa	Bite	Māja	Josta	Krāns	Šķīvis	Nazis	Čības	Kalni

5. Pielikums. Autores veidotie uzdevumu piemēri

Tēma „Iepazīšanās ar sirreālismu”

5.1. att. Elektriķa dzimšanas dienas torte

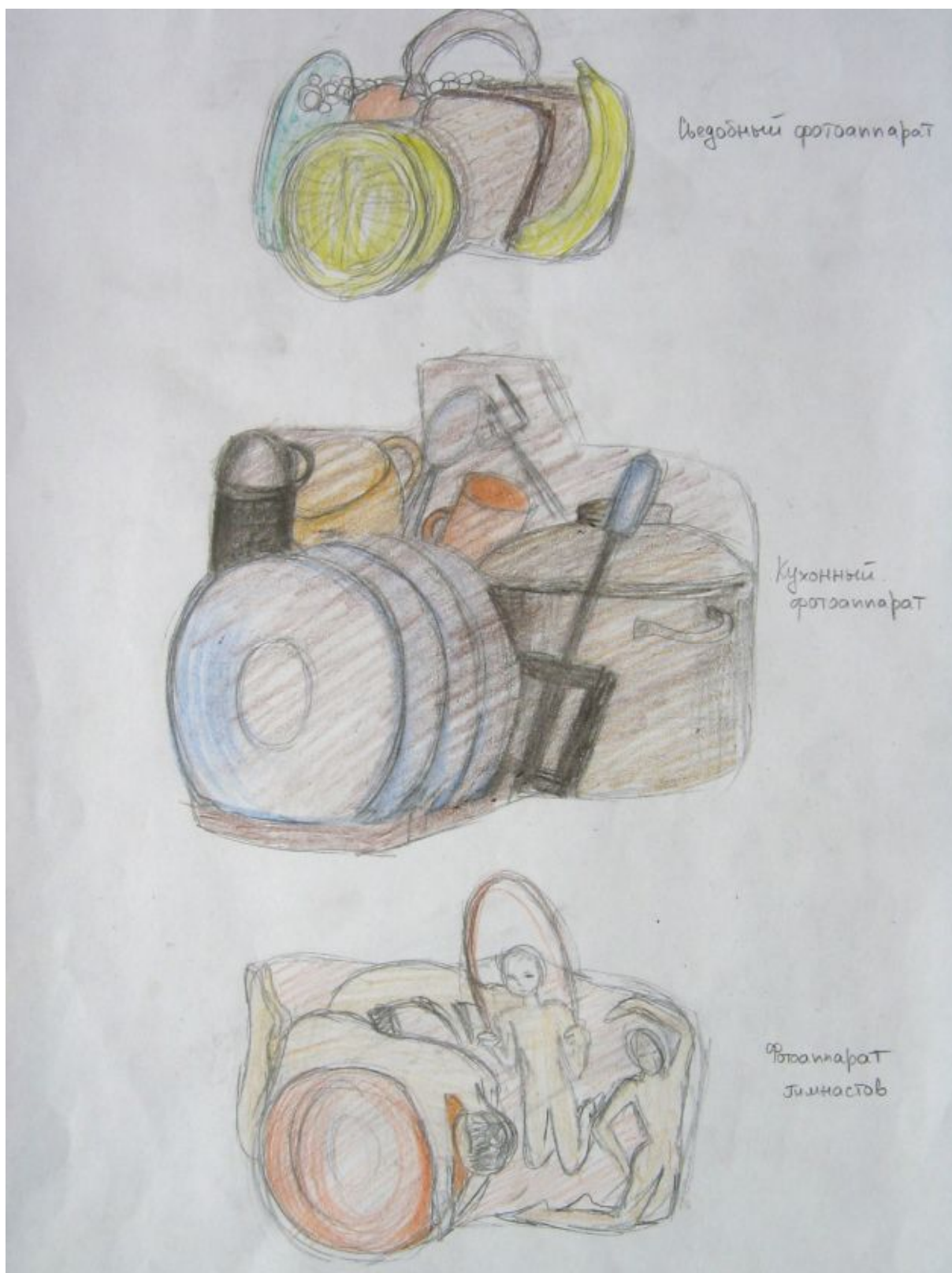

5.2. att. Lidojums pie mēness pulksteņa

5.3. att. Durvis starp dienu un nakti

Tēma „Priekšmetu noslēpumi”

5.4. att. Ēdamais fotoaparāts, virtuves fotoaparāts, vieglatlētu fotoaparāts

5.5. att. Dzīvnieku soma, sporta soma, rokmūzikas soma

Tēma „Mirāža pludmalē”

5.6. att. Cunami vilnis, kas maina dienu uz nakti

5.7. att. Jūras suns ar smilts kaulu

Tēma „Seju pārvērtības”

5.8. att. Itāliete

5.9. att. Telefoniste

6. Pielikums. Skolēnu darbi
Tēma „Iepazīšanās ar sirreālismu”

6.1. att. Aivars Dārziņš-putnubiedēklis

6.2. att. Valērija Cilvēkveidīgs siera koks

6.3. att. Dmitrijs Zivs

6.4. att. Konstantīns Pulksteņlidotājs

6.5. att. Jevģenijs Ķemmju kuģis un lūpaina saule

Tēma „Priekšmetu noslēpumi”

6.6. att. Valērija

6.7. att. Kristīna

6.8. att. Konstantīns

6.9. att. Jevģenijs Augļu-debesu ģitāra

6.10. att. Aleksejs **Putekļusūcējs-gāzmaska**

Tēma „Mirāža pludmalē”

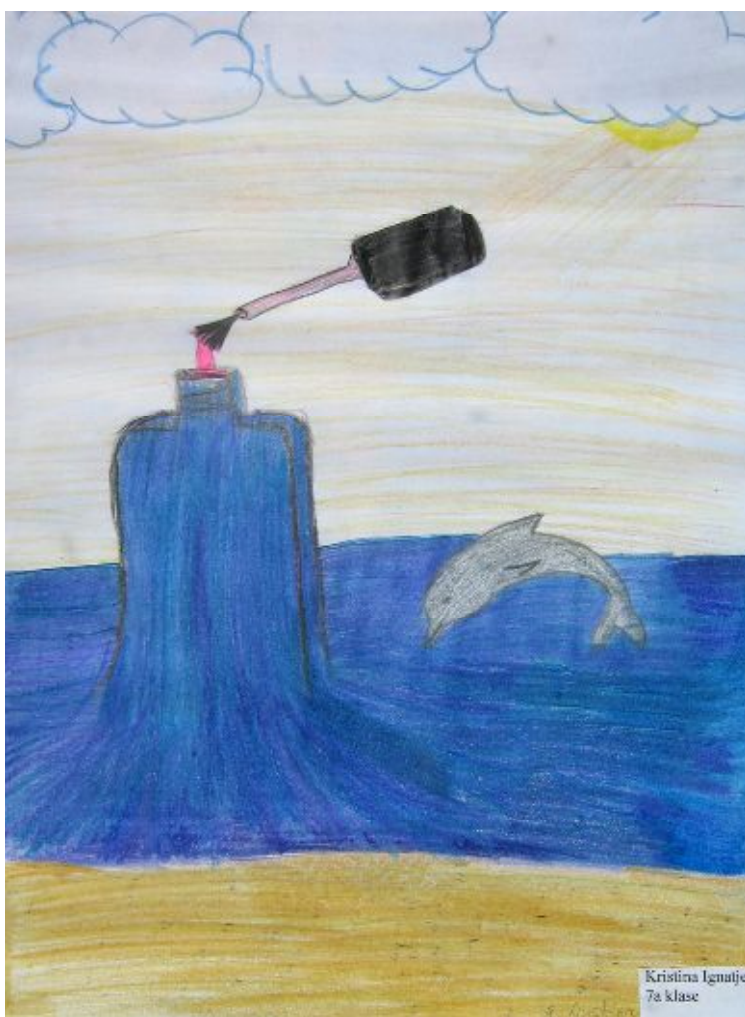
6.11. att. Reimonds

6.12. att. Sergejs Acs jūrmalā

6.13. att. Dmitrijs

6.14. att. Kristīna

6.14. att. Maksims

6.16. att. Darja

Tēma „Seju pārvērtības”

6.17. att. Jevģenijs Sieviete-santehniķe

6.18. att. Aleksejs Mūzikis

6.19. att. Reimonds **Kartupeļu-pārvadātājs**

6.20. att. Valērija **Basketboliste**

6.21. att. Valentīns Gavilniece

6.22. att. Aivars Cilvēks-robots

7. Pielikums. Skolēnu darbu vērtēšanas tabulas

Izstrādātā vērtēšanas sistēma

Tēma „Iepazīšanās ar sirreālismu”

Vērtējums „ieskaitīts” tiek piešķirts ja skolēns saņem 5 punktus vai vairāk.

7.1. tabula

Ir izveidots stāsts par objektu	Ir izvēlēti priekšmeti un tēli, kuri ir saskaņoti ar izveidoto stāstu	Uzzīmētie priekšmeti un tēli veido attēlā redzamo objektu	Darbam ir izveidots nosaukums	Darba kvalitāte	Kopā
2p	2p	2p	1p	3p	10p

Tēma „Priekšmetu noslēpumi”

1 punkts = 1 balle

Maksimāli iespējamais punktu skaits - 10

7.2. tabula

Ir izveidots stāsts par objektu	Ir izvēlēti priekšmeti un tēli, kuri ir saskaņoti ar izveidoto stāstu	Uzzīmētie priekšmeti un tēli veido attēlā redzamo objektu	Darbam ir izveidots nosaukums	Darba kvalitāte	Kopā
2p	2p	2p	1p	3p	10p
2	2	2	1	3	10

Tēma „Mirāža pludmalē”

1 punkts = 1 balle

Maksimāli iespējamais punktu skaits - 10

7.3. tabula

Ir izveidots stāsts par stundas tēmu	Ir attēlotas vīzijas, kuras atrodas vidē, saistītā ar jūru	Attēlotie tēli ir saistīti ar izveidoto ideju.	Uzzīmētie objekti izceļas no apkārtējās vides, bet vienlaikus saplūst ar to	Darba kvalitāte	Kopā
2p	2p	2p	1p	3p	10p
2	2	2	1	3	10

Tēma „Sejas pārvērtības”

1 punkts = 1 balle

Maksimāli iespējamais punktu skaits - 10

7.4. tabula

Ir izveidots stāsts par izvēlēto objektu	Ir izvēlēti priekšmeti un tēli, kuri ir saskaņoti ar izveidoto stāstu	Priekšmeti un tēli ir uzzīmēti tā, ka tie veido attēlā redzamā cilvēka seju	Darbam ir izveidots nosaukums	Darba kvalitāte	Kopā
2p	2p	2p	1p	3p	10p
2	2	2	1	3	10

7.5. tabula Skolēnu vērtējumi 10 ballu sistēmā

	Vārds	1. tēma „Iepazīšanās ar sirreālismu”	2. tēma „Priekšmetu noslēpumi”	3. tēma „Mirāža pludmalē”	4. tēma „Sejas pārvērtības”
1.	Konstantīns	<i>i</i>	8	<i>n</i>	8
2.	Valērija	<i>i</i>	9	<i>n</i>	9
3.	Aleksejs	<i>n</i>	8	9	10
4.	Reimonds	<i>i</i>	7	9	9
5.	Vitālijs	<i>i</i>	7	8	6
6.	Kristīne	<i>i</i>	9	9	9
7.	Dmitrijs	<i>i</i>	9	8	7
8.	Jevģenijs	<i>i</i>	9	<i>n</i>	10
9.	Maksims	<i>i</i>	9	9	9
10.	Gunārs	<i>Mājas apmācībā</i>			
11.	Anna	<i>n</i>	<i>n</i>	8	9
12.	Ludmila	<i>i</i>	<i>n</i>	8	9
13.	Valentīns	<i>i</i>	8	8	9
14.	Vsevolods	<i>i</i>	6	7	8
15.	Ēriks	<i>i</i>	7	<i>n</i>	7
16.	Igors	<i>i</i>	7	6	9
17.	Darja	<i>i</i>	9	8	9
18.	Sergejs	<i>ni</i>	8	9	7
19.	Jurijs	<i>ni</i>	<i>n</i>	<i>n</i>	7
20.	Aivars	<i>i</i>	<i>n</i>	<i>n</i>	8

Apzīmējumi:*n* – nebija stundā*i* – ieskaitīts*ni* – neieskaitīts*n/v* – nav vērtējuma